

dis quibus loquitur vel sibi vel alteri angelo vel homini. tam aliquo modo loquitur deo quo nec sibi nec alteri angelo nec homini loquitur. **P**ropter primum sciendum quod loqui hoc est manifestare conceptus suos intelligibiles. ideo dicitur in periermen. quod constituit enim intellectum qui dicitur et qui audit deservit. hoc est ergo dicere et hoc est loqui constituere intellectus et manifestare suos conceptus intelligibiles et ex hoc facere deservit audire siue cui loquitur. **S**ecundum hoc ergo possumus dicere quod angelus loquitur homini dupliciter. primo faciendo aliquid in exteriori substantia siue in exteriori corpore. et faciendo aliquid in ipsa imaginatione nostra. **N**on videtur enim angelus aliter debeat scindi aere et aliter debeat reflecti ad hoc quod generat talia uox et talia. ex fractione enim aeris et ex reflexione fiunt uoces humane per quas loquimur et per quas unus manifestat suos conceptus alteri. id est uocalis arteria que est in istis ad formandum uoces que alio nomine uocatur cana pulmonis non est plana sed habet quosdam circuitus uoluntates ut possit ibi reflecti aere ad hoc quod melius ibi uox formetur. angelus tamen ad formandum quoscumque uoces et quoscumque sonos non indiget uocali arteria siue cana pulmonis: quia omnes tales soni et omnes huiusmodi uoces generantur ex fractione et reflexione aeris. sed cum fractio et reflexio aeris sint quedam motus locales aeris: quia natura corporalis obedit subiectioni spirituali secundum motum localem quantum ad nutum. **E**t nutum et beneplacitum ipsius angeli scindit aere et reflectit aere et formabit in eo quoscumque sonos et quoscumque uoces. nos enim indigemus organo corporali ut debito modo scindamus aere: quia aer et alie res corporales quantum ad localem motum obediunt nobis ad nutum. sed angelus non indiget tali organo. posset autem si uellet angelus formare sibi aliquid sibi habere organo: et per tale organum sic formatum quod esset sicut cana pulmonis. posset formare uoces quoscumque uellet: non tamen indiget tali organo. quia potest sine eo in isto exteriori aere. uoces quoscumque formare. unus itaque modus per quem angelus potest loqui nobis et manifestare nobis uoluntatem suam et conceptus suos est iste qui nunc dicitur est. uidelicet formando uoces et sonos in exteriori aere. **A**lio modo potest angelus loqui nobis faciendo aliquid in ista imaginatione nostra. non quod possit sibi imprimere spiritum uel formam. quia natura corporalis non obedit angelo secundum motum ad formam. sed poterit angelus hoc facere reducendo spiritus ad imaginationem uel ad principium sensituum. nam in humoribus et in spiritibus refluunt spiritus et similitudines sensibilibus formati et est sensibilibus sonorum siue uocum. nam homo potest imaginari uoces et sonos: et secundum quod imaginatur ipsos potest perferre eos. quia ergo natura corporalis secundum motum localem obedit subiectioni spirituali: ad nutum poterit angelus humores illos et spiritus reducere ad organum fantasie et ibi appere spiritus ille sensibiles. hoc ergo modo potest angelus in imaginatione nostra facere appere spiritus que uult. et secundum hoc potest nobis manifestare conceptum suum et uoluntatem suam. hoc modo dicitur demon fuisse locutus uxori pilati in sonis: quoniam uxor pilati misit ad pilatum cum sederet pro tribunali ut non daretur christum ad mortem. **M**isit enim sibi dicens. quod dicitur tibi et iusto illi. multa enim in nocte passa sum in visu in sonis propter eum. **C**redidit enim quod postquam demon procurauerit per pedem meum iude quod occideret christum: credens ipsum esse purum hominem: quod postea penituit eum et uoluit impedire mortem eius. **U**idit enim forte aliqua signa in lumbis: ut forte quod uidit exultare sanctos pios ibi exsistentes per que coniecturatur est quod christus moriendo deberet eos liberare: id est mortem christi quam procurauerat per iudam uoluit impedire per uxorem pilati. **U**n in uisione nocturna per formas imaginatas et sensibiles locutus est uxori pilati. dupliciter ergo potest nobis loqui angelus uel demon. primo scindendo et reflectendo

aere et faciendo uoces et sonos in exteriori corpore. **S**ecundo reducendo spiritus et humores ubi reseruantur spiritus sensibiles ad imaginationem et faciendo sibi pro sue uoluntatis arbitrio fantasmatata appere. **H**uius est duobus modis posset unum angelus loqui alii angelo formando uoces et sonos in exteriori aere. uel faciendo appere fantasmatata in imaginatione. non in imaginatione ipsius angelus: quia angelus imaginationem et organum fantasticum non habet: sed in imaginatione hominis uel est aialis bruti si uellet. nam fantasmatata que unus angelus facit appere in imaginatione alicuius aialis alius angelus potest illa fantasmatata intueri et videre. sicut ergo unum homo audit uoces que formantur in aere ab alio homine et audiendo huiusmodi uoces percipit uoluntatem et conceptum illius alterius hominis. sic ex quo unus angelus potest videre fantasmatata que alius angelus facit appere in imaginatione cuiuslibet aialis per applicationem tactum fantasmatatum poterit unum angelus manifestare uoluntatem suam et conceptum suum alteri angelo. et hoc est loqui manifestare sic conceptum et uoluntatem suam patet quod omnibus modis quibus angelus potest loqui homini poterit loqui alteri angelo quod declarare uolebam. **U**iso quoque illis modis quibus angelus potest loqui homini potest et loqui alii angelo. restat videre utrum aliquibus modis possit loqui alteri angelo quibus non possit loqui homini. propter quod sciendum quod per ea que uidemus in sensibilibus operibus coniecturari aliquid de ipsis intelligitur. uidemus autem in huiusmodi corporibus sensibilibus duplicem tactum. unum quantitatiuum et quasi superficiali. alium secundum uirtutem et in profundo. tactus autem quantitatiuus et superficialis est si duo corpora sic se contingunt quod adinuicem se minime transmutarent. talis enim tactus superficialis est. quia solus superficialis se attingeret. **S**ed alius tactus est in profundum et in profundum cum corpora se attingunt transmutando se ad inuicem. hoc enim modo ignis attingit aquam transmutando eam usque ad profundum eius. isti autem duplici tactui que uidemus in corporibus respondet aliquid sicut in ipsis intelligitur. nam intellectus genere siue angeli sunt in loco applicando uirtutem suam ad locum. applicat autem uirtutem suam dupliciter. nam aliqui sic applicat quod non transmutat secundum quem modum sunt angeli in celo empirico applicando uirtutem suam ad huiusmodi celum. attamen sic applicat uirtutem suam ad illud celum quod non transmutat ipsum. quia celum illud non est mobile ad situm nec ad formam. est enim locus sanctorum spirituum et beatorum et ideo dignum est quod descat immobile. aliquid autem angeli sic applicat uirtutem suam ad corpus quod transmutat ipsum. ut puta si angelus applicaret uirtutem suam ad aere scindendo et mouendo aere. **P**rima autem applicatio uirtutis ut quoniam angelus sic applicat uirtutem suam quod non transmutat in istis sensibilibus assimilatur quasi tactui superficiali. ut si duo corpora sic adinuicem contingerent quod non se inuicem transmutarent. **S**ecunda autem applicatio uirtutis ut quoniam sic applicat quod transmutat assimilatur tactui naturali. ut quoniam duo corpora se contingunt quod adinuicem se transmutant. **S**ecundum autem utramque applicationem uirtutis potest angelus suam uoluntatem et suum conceptum manifestare. nam quod possit manifestare conceptum suum per applicationem uirtutis ad corpus transmutando ipsum patet in hijs que diximus de aere. nam cum angelus scindat aere et format ibi uoces siue sonos per huiusmodi sonos formatos ut diximus potest suam uoluntatem et suum conceptum patefacere. quia ergo non scindit aere nisi applicando uirtutem suam ad ipsum et transmutando ipsum patet quod per applicationem uirtutis cum transmutatione magis potest angelus loqui et conceptus suos manifestare tam homini quam alii angelo. nam hoc modo loquitur potest angelus loqui tam homini quam alii angelo. **D**icitur autem angelus possit loqui et manifestare suam uoluntatem applicando uirtutem suam ad corpus ab quo et transmutet ipsum sic patere potest. nam angelus

De cogni. angel.

pōt applicare v̄tutē suā ad magnū spatū z ad puū. sic enī oīcēm^o de v̄tute angeli respectu opatiōis acci-
piēdo opatiōē large p̄ oi applicatiōē v̄tutis: sic oī-
cīm^o de eēntiā aie respectu eē. nā sic aia rōnalis qz p̄iū
q̄t corp̄i quāte p̄ eēntiā dādo ei eē. iō qz aia est ipartī
bilis erit tota eēntiā aie i toto corp̄e z tota i q̄libet p̄-
te. z eadē eēntiā aie aliq̄n est in ualde puo corp̄e ut in
puero. z maxime est aia in ualde puo corp̄e cū p̄imo
insundit. corpus enī pueri q̄n p̄mo est organizatum z
q̄n p̄mo recipit ifusiōē aie dī eē ualde puū. postea ea
dē eēntiā aie nō augmētata qz nō suscipit augmētuz
cū sit ipartibilis est in maiori corp̄e tota in toto z to-
ta in q̄libet p̄te. z fm qz magis z magis crescit corpus
hoīs: sic i maiori z maiori corp̄e est eēntiā aie. Et qd
dictū est de eēntiā aie respectu eē suo mō v̄itatez hēt
de v̄tute angeli respectu opatiōis. nā sicut eadēz aia
aliq̄n est in paruo corp̄e aliq̄n in magno: sic z angelus
pōt applicare v̄tutē suā ad puū corp̄ z ad magnū: si-
ue ad puā p̄tē corp̄is z ad magnā. in ip̄o ergo celo em-
p̄ireo absqz trāsmutatiōe celi poterit angelus appli-
care v̄tutē suā ad puā z ad magnā p̄tem. ad quacūqz
t̄n p̄tē applicabit v̄tutē suāz erit v̄t^o elus tota in tota
illa p̄te z tota in q̄libet p̄te ei^o. sicut eēntiā aie erat to-
ta in toto corp̄e z tota in q̄libet p̄te. d̄nter t̄n: qz qz
eēntiā aie p̄iugat corp̄i hoc est nāle. iō nō pōt aia esse
in magno z puo corp̄e fm sue uolūtatis arbitriū. sed
erit in magno uel in puo corp̄e f̄z qz exigit nā corp̄is.
sed qz angelus applicet v̄tutē suā ad corp̄ est qd uo-
lūtariū: iō pro sue uolūtatis arbitrio pōt applicare v̄-
tutē suā ad magnū corp̄ z ad puū. z ad magnā p̄tem
celi emp̄irei z ad puā. ita t̄n qz nunq̄ pōt applicare v̄-
tutē suā ad tā puā p̄tē qn possit ad minore. qz p̄tinuū
est oīssibile in infīnītū. ad p̄ctū enī ut alibi de hac mā
dissusius dixim^o nō pōt applicare v̄tutē suā. qz p̄ctū
nō est opatiōis susceptiuū. nunq̄ ergo pōt applica-
re v̄tutē suā ad tā puā p̄tē qn possit ad minores. pōt
autē ad tā magnā qz nō pōt ad maiore qz est v̄tutis li-
mitate z finite. Rursus est alia oīta iter aiam. put cō-
iūgīt corp̄i per eēntiā: z angelū. put cōiūgīt corp̄i fm
v̄tutē. nā p̄iuctio aie ad corp̄ per essentiā est nālis. iō
talīs p̄iuctio est determinata ad v̄nū: iō nō p̄iūgīt aia
rōnalis ad corp̄ quocūqz mō formatū uel organiza-
tū: sed ad corp̄ formatū z organizatū fm qz requirit
nā aie z fm qz req̄rūt potētie eius. nā sicut diuerse ar-
tes h̄nt diueras opatiōes ideo req̄rūt diuersa orga-
na: qz nō sunt eadem organa tibicinis z textoris. ars
enī textoris utif p̄ctine nō fistulīs qd utunt tibicines.
sic diuerse aie qz h̄nt alias opatiōes z potētiās: uel
qz alio mō opant per suas potētiās iō req̄rūt diuersa
mēbra z diuersa organa. iō dicit cōmētator sup p̄^o de
aia. qz mēbra leonis z mēbra ceruī nō d̄nt: nisi qz aie
d̄nt. Sed p̄iuctio angeli ad corpus fm v̄tutē est uo-
lūtaria. iō sicut pro sue uolūtatis arbitrio in celo em-
p̄ireo pōt applicare v̄tutē ad magnā p̄tē z ad parūz.
ita pro sue uolūtatis arbitrio pōt applicare v̄tutē suā
ad p̄tē sic z sic formatā uel sic z sic figuratā. poterit
enī applicare v̄tutē suā ad p̄tē h̄nt figurā triāgula-
rē uel q̄drāgularē uel p̄tagonā uel alterius figure p̄
ut sibi placuerit. Si ergo hoies adinūcem exprimūt
p̄cept^o suos z loquunt per l̄ras. put l̄re iter se uarlanē
qz sunt alteri^o z alteri^o figure siue forme poterūt z an-
geli loq̄ adinūcē z exprimē uolūtate suā z cōceptuz
put fm diueras figuras applicāt v̄tutē suā ad partē
celi emp̄irei. Igit nō solū per applicatiōē v̄tutis cuz
trāsmutatiōe māe p̄nt angeli loq̄ z manifestare suos
cōcept^o ut appuit in scissura z in reflexione aeris. sed

et p̄nt hoc facē per applicatiōē v̄tutis sine trāsmuta-
tione māe. put ad p̄tes celi emp̄irei diuersimode figu-
ratas pro sue uolūtatis arbitrio p̄nt suas applicare v̄-
tutes. Isto autē mō loquēdi. put sic per applicatiōem
v̄tutis absqz trāsmutatiōe māe suos manifestat con-
cept^o pōt loqui angelus angelo sed nō angelus homi-
ni. nā nullus possit alicui loq̄ per l̄ras nisi ipsas l̄ras vi-
deret. sic ergo per applicatiōem v̄tutis ad p̄tes celi
emp̄irei diuersarū figurarū nō poterit angelus mani-
festare cōceptū suū nisi apud eos qui vidēt h̄i diuersi-
tate figurarū hēt eē in ipsa applicatiōe v̄tutis: diuer-
sitate talū figurarū videre nō pōt nisi videat ipsas v̄-
tutē angelicā. sic enī d̄cēm^o de celo emp̄ireo respec-
tu v̄tutis angelice describētis sibi diuersas figuras: si-
cut d̄cīm^o de p̄gameno respectu attramētū per qd for-
mant in eo diuerse l̄re. qui enī nō possit videre attra-
mētū nō possit videre diuersitate l̄rarū formatarū in
p̄gameno per attramētū. sic qui nō videret v̄tutē an-
gelicā nō possit videre diuersitate figurarū in celo
emp̄ireo descriptarū ex applicatiōe v̄tutis angelice.
z qz hoies nō p̄nt videre ipsam v̄tutē angelicā: quia
tūc viderēt angelos per eēntiā qd est ipossibile homi-
ni in hac vita: cū totū itelligere n̄m uel sit fantasia ul
nō sit sine fantasia. Cū ergo nec eēntiā angeli nec v̄tus
angelica hēat fātasmata nec sit p̄portioata h̄nt s̄b fā-
tasma ipossibile est nos cognoscere ipsos angelos per
eēntiā: uel nos posse videre ipsas v̄tutes angelicas. p̄
applicatiōē ergo v̄tutis q̄n trāsmutat mā z q̄n fit ali-
qd signū sensibile pōt angelus loq̄ hoī: sed per appli-
cātiōē v̄tutis q̄n nō trāsmutat mā z q̄n nō resultat i
corp̄e aliqd signū sensibile pōt loq̄ angelus angelo f̄z
nō hoī. ¶ Habito quō pōt loq̄ angelus angelo f̄z ali-
quē modū fm quē modū nō pōt loq̄ hoī: restaret ex-
qui de reliqs mēbris. uerū qz oēs modi locutiōis de
qd̄ executi sumus nō h̄nt fieri nisi in exteriori corp̄e.
qz cū incōueniēs sit qz angelus nō possit loq̄ angelo si-
ne exteriori corp̄e. uolum^o iuestigare quō angeli p̄nt si-
bi loqui adinūcē absqz oi exteriori corp̄e. tetigim^o
enī tres modos loquēdi: qz dixim^o qz pōt loq̄ angelus
scindēdo z reflectēdo aerē formādo sibi uoces siue so-
nos. 2° pōt loq̄ faciēdo appere spēs siue formas ima-
ginales in aliquo organo fantastico. 3° mō loq̄ pōt f̄z
uarias figuras applicādo v̄tutē suā ad celū emp̄ireuz
uel ad aliqd aliud corp̄ absqz trāsmutatiōe nature z
absqz resultatiōe sensibilis signi. z qz oēs h̄j modū lo-
quēdi sūt mediāte aliquo corp̄e: qz z aer z organum
fantasticū z celū emp̄ireū z cetera talia corp̄ noiant
si nō possit aliter loq̄ angelus angelo. videret qz p̄-
fectio angeli dependeret ex corp̄e. nā hoc est magne p̄-
fectionis in creatura rōnali siue in creatura intellectu-
ali qz possit suū cōceptū z suā uolūtate manifestare al-
teri. nā ut dicit Ric. nulli^o sine socio iocūda est possessio
fessio. si igit nō possent angeli sibi inuicēz manifestare
uolūtatis indicia q̄libet angelus sic se hēret ad alium
ac si nō hēret societate ei^o. hoc ergo est magne locun-
ditatis z magne p̄fectionis in reb^o intellectualibus qz
p̄nt sibi inuicēz manifestare cōcept^o z declarare affecti-
ones. q̄re si hoc qz inter nāles p̄fectiones angeloz est
magna p̄fectio nō possent angeli absqz exteriori corp̄e
pore qz p̄fectio angelica ex corp̄e dependeret. pp̄ qd
quidā uolētes ostēdere quō angeli possint absqz oi ex-
teriori corp̄e distinguerūt de eē sp̄erū in mētib^o angelo-
rū fm modū quē h̄nt forme in mā ex̄ntes. forme autē
in mā ex̄ntes h̄nt q̄si triplex eē. videlicet in fieri z q̄si i
potētia z i eē p̄fecto z i ordie ad aliū. ut aliqd corp̄ p̄-
uo calefit z diū calefit hēt formā caloris q̄si in fieri z i

actu dimittito et quodammodo in potentia postea est perfecte calefactus et habet formam caloris in eum perfecta. Ultimo per formam caloris quam habet perfecta potest generare aliud calidum quod cum aliquid perfectum in istis generabilibus et corruptibilibus potest sibi simile generare. et cum hoc facit ut cum corpus calidum generat simile sibi et facit aliud corpus calidum habet formam caloris in ordine ad aliud. hunc est triplicem modum essendi scilicet per eos videntur habere species in membris angelorum. Nam habet species cum sint in intellectu angelico et angelus non considerat per eas sicut quasi in quodam esse habituali et in actu incompleto. scilicet cum angelus secundum suam voluntatis arbitrium se convertit super aliquam illarum species ut actu intelligat per eam. tunc illa eadem species que prius habebat quasi esse habituale et habebat esse in actu semipleno et incompleto postea fit in esse actuali et in actu pleno et incompleto. Alteri autem quando postea per illam eandem speciem sic factam in actu angelus secundum ordinem sue voluntatis patefacit conceptum suum alteri angelo dicit illa species esse in ordine ad aliud: ita quod secundum istos idem est in angelis scire et intelligere et loqui. ut quando dicitur angelus habet apud se species rerum in esse quasi habituali et in actu incompleto dicit res scire. quando vero per voluntatem se convertit super aliquam illarum species ex qua conversione sit illa species in actu completo dicit intelligere. quando autem ulterius per suam voluntatem ordinat illam speciem ad alium angelum et ex hoc patefacit ei suam voluntatem et suum conceptum dicit loqui. Sed hoc dicitur duobus modis videtur deficere primo ut comparat formas intelligibiles ad formas materiales. 2. ut comparat eas ad ordinem voluntatis. vident esse enim species intelligibiles per deservit locutioni. scilicet hanc per se habent se habere sicut se habent forme materiales per deservit generationi: ut sicut materiales forme deservit generationi per se habent in ordine ad aliud: sic species intelligibiles per se habent deservit locutioni per se habent in ordine ad aliud. Sed constat quod forme materiales non deservit generationi in ordine ad aliud: nisi quod aliquid factum in illud aliud. Sed species habet similitudinem species intelligibiles in uno angelo deservit locutioni in ordine ad alium angelum per aliquid efficiunt in illo alio angelo. sed hoc non ponimus quod angelus per species suas intelligibiles possit aliquid efficere in alio angelo. imo non solum unum angelus non potest per suas species intelligibiles aliquid efficere in alio angelo: imo et in ipsa materia corporali que est magis passiva subiecta nihil potest efficere angelus secundum motum ad formam: sed solum secundum motum ad ubi. Rursus ut sepe sepe dicitur sicut sicut ubi est ubi operatur. si ergo unum angelus directe quod efficeret in alio angelo: unum angelus illaberet alteri angelo et esset in altero angelo. Similitudo ergo rerum corporaliu est omnino dissimilis in hac materia. 2. videtur hoc dicitur deficere de eo quod ait de ordine voluntatis. vult enim quod angelus per suam voluntatem ordinando speciem suam ad alium angelum ex hoc loquatur et ex hoc patefaciat suum conceptum et suam affectionem. sed constat quod ordo voluntatis in uno angelo est ignotus alteri angelo. unum et hoc modo dicitur cogitationes unum angeli esse ignotas alteri angelo: quod subiacet solum ordini voluntatis. angelus itaque si ex solo ordine voluntatis ordinaret speciem suam intelligibilem ad alium angelum cum ordo voluntatis sit alii angelo ignotus: ex hoc non esset illi angelo aliquid patefactum: nec ex hoc loqueretur ei. per quod scilicet dicitur quod ut ait ex superioribus patefactum angelus per voluntatem convertendo se super aliquam speciem facit se in actu intelligendi et format in seipso intellectum suum sive actum intelligendi sic etiam dicemus quod angelus per voluntatem convertendo se super huiusmodi intellectum suum formatas formatas in se intellectum suum expressione: ita quod ipsa expressio intellectus vel ipsa expressio ubi intelligibilis erit particularior: quod ipsum verbum intelligibile vel quod ipsa intellectio. per quod scilicet unum angelus non possit in alio intelligere suum in-

tellectionem suam verbum intelligibile per talia verba in intelligit tale expressionem horum per habet particularitatem. Declarabimus autem hoc in nobilissimis per se. nam scilicet nos per eadem speciem et per eadem intellectum suum sive per idem verbum intelligibile intelligamus rectum et obliquum. non enim utrumque horum preferimus per idem verbum vocale: nec est idem nomen utriusque. sed alio nomine nominat rectum et alio obliquum. mediate enim specie intelligibili formatam in nobis actus intelligendi qui potest dici intellectio. et quod habet actus est perfectior et actus sensus: id est ex perfectione actus intelligibilis habet in nobis esse verbum intelligibile. quod verbum intelligibile intra formatum est illud quod exprimitur per verbum locale extra formatum unum et Augustinus. de trinitate. capitulo. si autem quod verbum quod formatum nat signum est ubi quod itus lucet. istud autem verbum exterius particulari est ut dicitur quod verbum iterum. nam sicut obliquus non habet per speciem intelligibilem: ita non habet per intellectum nec per verbum intelligibile. per quod sicut per eadem speciem intelligibilem secundum ordinem voluntatis nostre in alio et alio ud relata possumus intelligere rectum et obliquum: ita quod si secundum ordinem voluntatis nostre volumus illam speciem referre in rectum: intelligeremus per eam rectum sive obliquum. sic et per eandem intellectum autem et alio relata et per idem verbum intelligibile alter et alio relata intelligeremus rectum et obliquum. sed non sic est in verbo exteriori: quod non eodem verbo exteriori nominamus rectum et obliquum. Si ergo intellectus nostre esset tante libertatis quod posset se sic libere convertere super se quod sit per speciem intelligibilem formatam intellectum et verbum: ita formaret in seipso aliquid intellectuale signum quod esset expressivum intellectus et ubi. tunc per illud intellectuale signum posset suam cogitationem angelis patefacere: ita tamen quod illud in intellectuale signum esset particulari et verbum intelligibile: ut si eodem verbo intelligibili possumus intelligere rectum et obliquum: non tamen eodem signo intelligibili exprimeremus rectum et obliquum. sed quod intellectus nostre non potest se libere super se convertere non potest per habet signa intelligibilia manifestare suum conceptum: sed manifestat ipsa per verba sensitiva. Dicemus ergo quod angelus potest formare in seipso signa intelligibilia: et ex illis signis manifestare suum conceptum: sicut nos formamus verba sensitiva et per habet verba manifestamus conceptum nostre. in parte enim nostre est quod quot possumus intelligere per verbum intellectuale iterum quod tot possumus formare verba sensitiva exteriora. dato ergo quod hoies videret verba interiora sicut audiret verba exteriora nesciret que hoies cogitaret videret verba interiora sicut per hoies sibi videret revelare cogitationes suas formadas verba exteriora. nam ut dicitur non alio verbo intelligibili intelligimus rectum et obliquum. imo secundum ordinem nostre voluntatis per idem verbum intelligibile cogitare possumus hoc vel illud. si ergo unus homo videret in alio ipsum verbum intelligibile interius sciret in generali quod cogitaret de hoc vel de opposito. sed nesciret in speciali cogitationem eius. sed quod verba exteriora sunt signa particulariora. et quod non eodem verbo exteriori ut dicitur nominamus rectum et obliquum: id possumus per verba exteriora et in speciali patefacere cogitationes nostre. sic et in opposito scilicet verba et intellectiones angelice habent quaedam modum utilitatis: quod potest angelus per unam speciem intelligibilem et per unam intellectum suum sive per unum verbum intelligibile intelligere multa: ut intelligere hoc vel illud. Signa tamen intelligibilia que potest formare angeli in seipsis sunt particulariora et determinate repitant hoc aut determinate illud. unum ergo angelus in alio et speciali ter angelus superior in inferiori videt species intelligibilem quam actu utitur angelus inferior et videt intellectum suum formatum per tale species. et videt verbum intelligibile formatum per habet intellectum. non tamen per hoc videt in speciali cogitationem inferioris angeli. quod libet istorum potest in mente referri. Sed si an-

De cogni. angelorum

gelus vult reuelare suā uolūtate alteri angelo cōuer-
sit se sup v̄bū itelligibile. put per sp̄m itelligit ⁊ iuxta
suū itelligē format in seipso signū exp̄ssiuū siue itelle-
ctionis: ut si per suū v̄bū itelligibile siue per suā itel-
lectionē itelligit determinate hoc formabit in se signū
itelligibile rep̄tās determinate hoc. si v̄o itelligat
oppositū uel aliqd aliud reformabit in se signū itelli-
gibile rep̄tās oppositū uel aliud aliud. qui ergo videt
quō angelus p̄t̄ p̄uertē se sup aliquā sp̄m ex p̄uersio-
ne mediāte suo lumine intellectuāle dat ei quādā actua-
litate ut possit ex ea in seipso formare v̄bū ⁊ itellec-
tionē. nō est enī difficile videre quō angelus possit se cō-
uertere sup h̄c v̄bū siue sup h̄c itellectionē formatā
⁊ formare in seipso illius itellectōis exp̄ssionē quam
dicim⁹ eē signū itelligibile: per que signa itelligibilia
vnus angelus loquit̄ alteri ⁊ expr̄imat ei suā p̄ceptū
⁊ suā affectionē. duob⁹ ergo modis loquunt̄ angeli si-
bi inuicē s̄z quos modos nō p̄t̄ loq̄ hoib⁹. videlicet
applicādo suas v̄tutes ad aliq̄ corpa sine trāsmutari-
one m̄e ⁊ sine signo sensibili ⁊ absq̄ oī corpe forma-
do in seipsis signa itelligibilia que sunt suarū itellec-
tionū exp̄ssiones. ¶ Ostēdo quō angeli loquunt̄ hoib⁹
⁊ quō angelus loquit̄ angelo eo mō quo loquit̄ homi-
ni. Restat vidē quō angelus loquat̄ sibi eodē mō quo
nō loquit̄ alteri angelo. ⁊ quō loquat̄ deo eo ēt mō-
do quo nō loquit̄ sibi. p̄mū enī quō angelus loquit̄ si-
bi eo mō quo nō loquit̄ aliū angelo ⁊ per h̄ta p̄t̄ eē
manifestū. Nā qm̄ angelus p̄uertit se sup aliquā sp̄z ⁊
format idē itellectionē uel v̄bū itelligibile loquit̄ sibi
ipsi: qz ip̄emet videt qd̄ cogitat: n̄ ex hoc nō loquit̄
alteri angelo. qz nisi ille angelus alteri⁹ p̄cedat. ⁊ sicut
p̄uertēdo se supra sp̄m formauit itellectionē. sic con-
uertēdo se sup itellectionē ⁊ sup v̄bū itelligibile for-
met eoz exp̄ssionē nō poterit alius angelus suā cogi-
tationē agnosce. ⁊ sicut angelus aliquo mō loquit̄ deo
quo nō loq̄ sibi. nā deo sp̄z cor patet ipsa uolūtās lo-
quit̄: ita qz deus in corde angeli siue in itellu ei⁹ videt
oēs cogitationes futuras. uel ut magis p̄e loq̄mur de
us in seipso videt cor angeli siue itellū angelicū ⁊ vi-
det oēs sp̄s eius itelligibiles: ⁊ videt oīa quecuq̄ de-
bet cogitare per h̄c sp̄s: ⁊ anteq̄ illa cogitet: ita qz
cor angeli loquit̄ deo ⁊ est patēs deo plus q̄ sit patēs
angelo. scit enī angelus que actu cogitat: sed nālī cog-
nitione nescit oīa futura que debet cogitare. cor er-
go ipsi⁹ angeli nō loquit̄ ipsi angelo nec est patēs sibi
eo mō quo loq̄ deo ⁊ quo est patēs deo. ¶ Ex hoc
ergo p̄z qz loquēdo de locutione. put vnus angelus lo-
quit̄ alteri nō est idē scire ipsi⁹ angeli ⁊ eius itelligē ⁊
loq̄ ei⁹. nā scire cōpertit ei per sp̄s itelligibiles. itelli-
gere aut̄ per itellectiones: sed loq̄ cōpertit ei per itel-
lectionū exp̄ssiones. ex eo enī qz angelus h̄t sp̄s re-
rū apud se dicē h̄ere sciam de reb⁹. sed ex hoc nō itel-
ligit res nisi actu se cōuertat sup h̄c sp̄s. nūc sup h̄ta
nūc sup illā ⁊ format ex eis v̄ba itelligibilia ⁊ itelle-
ctiones. formatis aut̄ v̄bis itelligibilib⁹ uel itellec-
tionib⁹ adhuc non loquit̄ alteri angelo nisi format̄ itel-
lectionū exp̄ssiones. ⁊ qz itellectio nō est ipsa sp̄s in-
telligibilis ⁊ exp̄ssio itellectōis nō est ipsa itellectio
scire angeli nō est suū itelligere ⁊ suū itelligē nō est su-
um loq̄ loquendo de locutione. put loquit̄ alteri an-
gelo sua itellectio nō est locutio. sed loquēdo de locu-
tione. put loquit̄ sibi: sic sua itellectio est sua locutio.
verū aut̄ sit aliq̄ dīsa iter locutionē qua loquit̄ sibi: ⁊
suā itellectionē. ⁊ q̄ter est oīa iter ea in sequēti q̄one
patebit. ¶ Ex hoc ēt patere s̄z qz q̄s est oīno modus
opposit⁹ iter formas māles ⁊ itas scibiles ⁊ sp̄s il-

las angelicas itelligibiles. nā forme ite māles sensibi-
les nō h̄nt ordinē ad alia mālia qz per eas efficiat̄ in
pp̄ris s̄bis. sed solū ex eo qz per eas aliqd fit in alio
malib⁹ reb⁹. calor enī in igne nō h̄t ordinē ad alia qz
per sp̄m aliqd efficiat̄ in po s̄bro. sed solū ex eo qz per
ip̄z efficiat̄ aliqd in ipso calefactibili. qz ita corpalia ⁊
mālia ut p̄bat. p̄clus nō sunt ad se p̄uersua nec habēt
aliquā actionē que terminet ad ipsa. oīs enī actio ito-
rū corpaliū est trāsies in exteriorē m̄m. ecōuerso ēt
est de sp̄b⁹ in m̄tib⁹ angeloz. nā ex h̄c sp̄b⁹ p̄mū
⁊ p̄ncipāl̄ sit actio in ipso itellū angelū: ut ex eo qz an-
gelus per suū itellū p̄uertit se sup aliquā sp̄m itelli-
gibile in ipso suo itellū format itellectionē ⁊ v̄bū itel-
ligibile. h̄c ēt itellectio ⁊ v̄bū itelligibile nō h̄t ordi-
nē ad aliū angelū. nō qz possit patefieri alteri angelo
per hoc qz aliqd ip̄imat alteri angelo. sed ex eo qz ali-
qd fit in ipso eodē itellū angelico. ut sicut cū angelus
vult itelligē itellū format itellectionē sicut cū vult al-
teri angelo loq̄ in suomet itellū formabit itellectōis
exp̄ssionē. loquit̄ ergo vn⁹ angelus alteri nō ip̄imēdo
alqd i alterz angelū sed expr̄imēdo aliqd i seipso.

Ad primū dicēdū qz nō oīa uolūtatis idētia
nec oīa sp̄ualia que s̄t in vno ange-
lo manifesta s̄t nisi illa eēt̄ realr̄ distincta: ⁊ nisi eēt̄
talīa qz possent ab alio angelo cōprehēdi. dicim⁹ aut̄
nisi eēt̄ realr̄ distincta: qz ut dixim⁹ per vnā sp̄z ⁊ p̄
vnā itellectionē ⁊ per vnū v̄bū itelligibile. put referet̄
ip̄m in aliud ⁊ aliud p̄t̄ angelus aliud ⁊ aliū itelligē.
talīa ergo sp̄ualia ⁊ tales mot⁹ animi qui nō d̄nt s̄m
d̄stinctione realē sed solū s̄m ordinē uolūtatis non
p̄t̄ vnus angelus in alio cōprehēdē. ut ergo vnus an-
gelus aliq̄ loquat̄ ⁊ ut manifestet̄ hec aliq̄ angelo: op̄z
qz format̄ in seipso itellectionū exp̄ssiones realr̄ diste-
retes que s̄nt p̄culariores qz h̄c itellectiones. p̄ q̄s
exp̄ssiones vn⁹ alteri notificet̄ suos p̄cept⁹. dicim⁹ ēt̄
s̄ sp̄ualia sine talīa qz possint cōprehēdē ab alio ange-
lo pp̄ inferiores respectu superiorū. nā s̄z superiores vide-
ant̄ in inferiorib⁹ que s̄nt ibi realr̄ distincta inferiores t̄n̄
in superiorib⁹ nō oīa realr̄ distincta cognoscūt. qz p̄t̄ eē
illa ita alta qz nō possent ab inferiori cōprehēdi. videt
enī angelus supior in inferiori: qz cōprehēdit sp̄s eius
⁊ cōprehēdit per q̄s sp̄s q̄s res est angelus inferior
apt⁹ nat⁹ cognoscere: sed hoc nō op̄z qz cognoscat̄ infe-
rior in superior: qz nō p̄t̄ eius p̄cept⁹ cape nec ei⁹ sp̄s
itelligibiles cōprehēdere. ¶ Ad 2m̄ dicēdū qz vnus
angelus reducit̄ aliū angelū de potētia in actū ⁊ facit
ip̄m actu cognoscē que p̄us nō cognoscebat. nā ⁊ res
ipse māles p̄t̄ hoc facere. qz p̄grediētib⁹ reb⁹ in esse
incipit angelus cognoscere que p̄us nō cognoscebat:
nō qz res agāt in angelū: sed qz per p̄gressum rerū in
eē incipiūt̄ eē determinata que p̄us erat̄ ideterminata
⁊ qz cognitio angelica fert̄ in res determinatas: non
aut̄ in res ideterminatas: ideo incipiūt̄ esse ab angelo
cognita que p̄us erat̄ incognita. hec ergo reductio de
potētia in actū magis est ex mutatione rerū cognitaz
qz cognosce: sic ⁊ in p̄posito. nāz q̄d̄m angelus non
format̄ sue itellectionis exp̄ssionē ideterminate s̄nt
cogitationes eius cuiuslibet aliq̄ angelo. Sed postq̄
formauit exp̄ssionē sue itellectionis ⁊ determinate de-
dit itelligere suū cōceptū: tūc alius angelus incipit
determinate scire cogitationē ipsi⁹. vn⁹ ḡ angelus re-
ducit̄ aliū angelū de potētia in actum nō trāsmutat̄ do
ip̄z nec aliqd ip̄imēdo i eū ut rō arguebat sed det̄mi-
nādo uel determinate expr̄imēdo suā itellectionē quā i
tellectionē determinate exp̄ssa pot̄t̄ angelus cognoscē sic ⁊
res p̄ntes ⁊ tā determinatas cogit̄ q̄s ideterminatas nō

pōt scire. ¶ Ad 3^m dicēdū q̄ ordo uolūtatis donec exprimat per signa distincta est ignot^r. exp̄ssus autem per distincta signa efficit not^r. r̄ qz hoc mō fit locutio s̄m ordinē uolūtatis. put per implū uolūtatis formā tur in angelo intellectiōnū siue cogitatiōnū exp̄ssioes. s̄o per tales exp̄ssiones r̄ per talia signa exprimentia iudicia uolūtatis poterit ordo uolūtatis eē notus: r̄ poterit vnus angelus alteri loqui. ¶ Ad 4^m dicēdū q̄ in angelis ea que nō sunt distincta reali sed solū s̄m ordinē uolūtatis ignota sunt: ita q̄ vnus angelus i alio nō pōt talia nālī cognitiōe cognoscere. Ad for- mā aut arguēdi cū dī q̄ vnus angelus cognoscit sbaz alterius que est magis intima: ergo cognoscit r̄ omnia alia que sunt in s̄bro. dicit debet q̄ ut pōt patē ex ocis s̄tmā r̄ nō intimū r̄ cetera h̄ per acc̄ns sunt ad p̄tē speculationē distinctū r̄ idistinctū sunt in h̄ speculatione per se. r̄ qz ut sup̄ dixim^r suba angeli est disti- cta a subis alijs. Intellectio siue cogitatio angeli pōt rep̄tare multa distincte que sunt reali idistincta. s̄o lz vnus angelus cognoscat subam alteri nō opz q̄ cog- scat cogitationes eius. ¶ Ad 5^m dicēdū q̄ sicut eē i- stimū r̄ nō intimū sunt per acc̄ns in p̄nti cōsideratiōe sic ēt acc̄ntale r̄ subale sunt per acc̄ns distinctū r̄ indi- stinctū ut sepe dixim^r sunt per se. angelus ergo ut sepe diximus per exp̄ssiones cogitatiōnū que sunt disticte patefecit cogitationes suas que sunt alijs idistincte r̄ i- cogite. ¶ Ad 6^m dicēdū q̄ per se loquēdo vn^r an- gelus nō pōt loqui alijs angelo qn alius angelus sciat locutionē illā. r̄ qd aliq̄ dicit de hoib^r q̄ pōt vn^r hō loqui vni hōi absq̄ eo q̄ loquatur alijs hōi: q̄ ex hoc possit vnus angelus loq̄ alicui angelo absq̄ eo q̄ lo- quat alijs angelo. est arg^m ad oppositū nō ad p̄positū. nā ex p̄fectione hoium est q̄ nō possit scire qlibet hō locutiones cuiuslibet hois. ex p̄fectione angeloz est q̄ qlibet angelus per se loquēdo cognoscit locutiones cuiuslibet alteri^r angeli. per quedā ergo signa spiritu alia p̄nt angeli loq̄ r̄ patefacē affectiones suas. r̄ illa si- gna per se loquēdo sunt oib^r nota: r̄ per se loquēdo q̄ loquit vni angelo loquit oib^r angelis. Dicim^r aut per se loquēdo qz pōt cōringē q̄ locutionē vnus angeli nō p̄cipiet qlibet angelus. nā sicut angelus sup̄ior in- telligit per uliores cōcept^r: ita forte pōt per uliora si- gna patefacē cōcept^r suos. Sicut ergo angeli inferio- res nō cōprehēdūt spēs angeloz sup̄iorū ita q̄ nec i- gnāli nec in spālī sciūt cogitationes eorū. ita ēt forte pōt angelus sup̄ior patefacē p̄cept^r suos per talia si- gna que nō poterit p̄cipe inferior angelus. angelus er- go med^r s̄m hoc poterit loq̄ angelo sup̄iori absq̄ sci- tu angeli inferioris. sed hoc erit quodāmo per acc̄ns. nā angelus sic loquē q̄tū est de se patefecit cōceptū suū. q̄ aut angelus inferior hoc nō p̄cipit hoc est quo- dāmo per acc̄ns. ut qz est ebes s̄m itellm r̄ nō pōt si- gna per que loquit ille angelus cōprehēdē. Uel pos- sum^r dicere q̄ dato q̄ angelus semp eadē signa intel- ligibilia formet: poterit tñ per illa signa intelligibilia angelus med^r manifestare cōceptū suū sup̄iori ange- lo absq̄ eo q̄ manifestet sp̄m inferiori. nā lz sint eadez v̄ba sensibilia per que loq̄mur: tñ vni hōi subtili ma- nifestabim^r cōceptū n̄m per pauca v̄ba que nō possu- m^r manifestare vni hōi grosso per multa v̄ba. In pau- cis q̄ v̄bis fit locutio. i. manifestatio p̄cept^r hōi subtili in q̄b^r nō fit talis manifestatio hōi rudī. Sz opz mul- tiplicare v̄ba. sic r̄ in p̄posito pōit vnus angelus loq̄ angelo sup̄iori r̄ p̄cipiet cōceptū suū angelus sup̄ior: ēt per eadē signa absq̄ eo q̄ hoc p̄cipiat angelus in- ferior. sed oportebit talia signa multiplicare ut pate-

fiat inferiori qd est patefactū sup̄iori. ¶ Ad 7^m dicē- dū q̄ angelus manifestat cōceptū non pp̄le loquen- do per aliū cōceptū sed per exp̄ssionem cōceptus. ut si utrūqz volumus appellare cōceptū tam uerbuz q̄ exp̄ssionē uerbi: uel tā intellectiōnē q̄ exp̄ssionē intel- lectionis: dicemus q̄ manifestat cōceptū per conce- ptū. sed illi cōceptus nō sunt eiusdē rōnis: qz vnus est ulis alius p̄ticularis. manifestat ergo angelus conce- ptū ulem ut intellectiōnē siue uerbi per cōceptū par- ticularē ut per exp̄ssionē intellectiōnis r̄ uerbi. De- ergo arguit q̄ pari rōne erit vnus cōceptus notus si- cut alius patet falsum eē cū vnus sit p̄ticularior alio. ¶ Ad octauum dicēdum q̄ signum qd diffinit magi- ster in. 4. sentētiarum nō est signū vniuersaliter sum- ptum. sed est solum signum sensibile. angeli autem ut patet per habita possunt loqui utroqz mō ut per si- gna sensibilia r̄ per intelligibilia. ¶ Ad 9^m dicēdū q̄ lz nō habēt spēs sensibiles. dicit debet tñ s̄m motū ad ubi p̄nt angeli trāsmutare mām sensibile r̄ manifesta- re cōceptus suos per signa sensibilia. ¶ Ad 9^m dicē- dum q̄ que sunt in angelis quātū est de se sunt magis nara q̄ que sunt in rebus nālibus ut tñ sint hec r̄ illa p̄riter distincta. sed que sunt in angelis sunt realiter indistincta. que sunt in nālibus sunt reali distincta non erūt eodē mō nota hec r̄ illa. r̄ sic est in p̄posito quia acc̄nta nālīa sunt realiter distincta. cogitationes autē angelorū nō sunt realiter distincte: qz per vnā r̄ eadē spēm pōt angelus diuersa cogitare. ideo vnus ange- lus nō distincte cognoscit cogitationes alterius. lz di- sticte sciat p̄prietates nālīū rerū. ¶ Ad 10^m dicēdū q̄ que habēt p̄tū ordinē p̄nt depēdere a se inuicē. ut pōt vnū depēdere ex alio. videmus enim q̄ agēs in- strumētale r̄ p̄ncipale nō h̄nt eūdē ordinē: r̄ tñ vnuz depēdet ex alio. imosi uolumus p̄e loqui que habēt eūdē ordinē nō depēdēt a se inuicē qz sūt in eodē gra- du p̄fectionis. intellect^r igit r̄ uolūtas ex se inuicē de- pēdēt qz nō h̄nt eūdē ordinē in angelo. argumētū er- go nō arguebat p̄positū sed oppositū. ¶ Ad 11^m dicē- dū q̄ angelus sup̄ior loquens angelo inferiori for- mat in se p̄ticulariores cōcept^r. i. format in se p̄ceptū um p̄ticulariores exp̄ssiones. sed p̄pter hoc nō opoz- tet q̄ angelus sup̄ior intelligat sicut inferior. qz ange- lus nō intelligit per exp̄ssiones intellectiōnū: sed per ipsas intellectiōnes uel per ipsos cōceptus. ille ergo exp̄ssiones per q̄s loquit angelus nō sunt intellectiō- nes sed intellectiōnū signa. ¶ Ad ultimū dicēdū q̄ angelus pōt loqui formādo v̄bū sensibile. r̄ pōt loqui formādo exp̄ssionē v̄bi intelligibilia ut est per habi- ta manifestū. nō tñ p̄pter hoc in eo est idē loq̄ r̄ itelli- gere. qz nō est ab idē v̄bū r̄ exp̄ssio v̄bi nec intellectio r̄ exp̄ssio intellectiōnis.

Quartidecimo querit utrum si- gna per que lo- quunt angeli sint nālīa uel uolūtaria. r̄ videt q̄ nō sint nālīa. qz que sunt nālīa sunt eadē apud oēs. si ergo angeli loquerent per signa nālīa illa eēnt eadē apud oēs. nō possit ergo loq̄ vnus angelus alicui an- gelo q̄ illud nō sc̄rēt oēs alijs angeli. qd videt incōue- niēs. ¶ P̄. que sunt nālīa nō sunt in p̄tate n̄ra: sed in p̄tate angeli est loqui uel non loqui: r̄ in p̄tate sua est expr̄mere suā intellectiōnē r̄ nō expr̄mere: ergo lo- cutio nō est angelis nālīs nō est per signa nālīa sz p̄ uolūtaria. ¶ P̄. res dī denoiari ab eo qd est ei eēntiale sz expr̄mē intellectiōnē p̄cedit ex ipso itellū. ergo h̄ expr̄mē est qd intellectuāle r̄ p̄ p̄ns est qd artificiale.

De cogni. angelorū

erit ergo qd uolūtariū: qz in dīffōne artificialiū ponit uolūtās ut dī in 6. meta. artificialia enī uolūtaria sūt. **C. P.** mor' recipit spēm a termino ut pbat in 5. phī. sed illa signa p que loq̄t angelus ordinant ad hūc terminū z ad hūc finē ut ad exp̄ssionē. s. uolūtatis. s. enī illa signa que dā uolūtatis idicia. ergo sunt uolūtaria. **C. P.** nā est dēterminata ad vnū: que ergo sūt ifinita nō sunt nālia. sed signa per que loq̄nt angelus oportet qz sint ifinita: qz ifinitis modis pōt manifestare uolūtātē suā. ergo zc. **C. P.** cā istoz signoz est ipsa uolūtās. sed quorum cā est uolūtās illa sunt uolūtaria. ergo zc. **C. P.** si illa signa eēnt mālia angelus uel demon nō posset per hī signa mētrī qd falsum est. nam demones multoties mētrunt. **C. P.** loquela data est in his que nō possum' nāliter exp̄mē. s. ergo illa signa eēnt nālia s̄m illa signa non eēt locutio. **C. P.** si mūdus fuisset ab eterno fuissent ifinita p̄ticularia. s. qōlibet p̄ticularē pōt exp̄mī per aliq̄d signū. fuissent ergo ifinita hī signa uel saltē si nō p̄cesserūt hī signa ifinita. p̄nt tñ talia signa ifinita eē: qz vniuersuz s̄m s̄b stātā nunq̄ deficiet. semp enī erit celū z semp erit terra semp erūt angeli z semp erūt sci. inouabunt enīz celū z elemēta sed nō annihilabunt. Si ergo semp erūt angeli z semp erūt ptes vniuersi. semp poterūt habē angeli alias z alias affectiones. z hī affectiones poterūt semp significare per aliq̄d signa. ergo talia signa ifinita sunt: z per p̄ns nō sūt nālia. **C. P.** demones nō p̄diderūt nām. s. ḡ talia signa eēnt nālia eēnt nota demonib'. s̄c̄rēt ergo demones ea que sunt in angelis. uel nō possent angeli se occultare demonib'. **C. P.** In p̄riū est: qz si mīnor est de cōtingēte z p̄cto est p̄tingēs s̄m hoc ergo videt qz cōcto assimilet mīnori. sed in locutione uolūtās se hēt q̄si maior: itellus q̄si mīnor. locutio ergo magis se tenebit ex pte itellus q̄ ex pte uolūtatis. sed itellus fert in suū obm nālit. nō est enī n̄z i telligere ad placitū. nō enī est res intellecta s̄m n̄m uelle: sed s̄m suū eē. ergo ea que se tenēt ex pte itellus sunt nālia nō uolūtaria. hī est locutio. ergo zc. **C. P.** que sunt uolūtaria sunt ad opposita z per p̄ns sunt in dēterminata. nō ergo p̄nt talia aliq̄d certe rep̄ntare: z per p̄na per talia signa uolūtaria non erit locutio. **C. P.** hō est nāliter aial coicatuū. ergo locutio ē hō mīni qd nāle multo ergo magis z āgelo. **C. P.** signa tū est qd nāle ut ipsa res z ipsa cogitatio. ergo signum per qd fit locutio de tali re erit qd nāle. **C. P.** angelū nāliter itelligūt ergo nāliter significāt z per p̄ns naturalr loquunt. **Alter'** videt qz angeli loquant utroq̄z mō z nāliter z uolūtariē. qz hoies utroq̄z modo loquunt. uidelicet per signa nālia z p uolūtaria. **C. P.** sicut se hēt in v̄tutib' que p̄ficiūt appetitū ita ut videtur se hēbit in locutionibus que exp̄mūt n̄m intellectū z n̄m cōceptū. sed v̄tutes sunt a nā z a uoluntate: ergo z locutiones.

Rūdeo dīcēdū qz ne laborem' in equoco dīsti guemus de nāli. nā n̄si de nāli dīstīgue remus nō possem' recte iudicare de locutione utroz sūt nālis uel nō. z quō sit nālis z quō nō. vñ z phus in hac mā videt s̄bi quodāmō p̄dicē. nā i libro politico ruz videt uelle qz loq̄ sit qd nāle. vñ ipse sic ait qz hōi sermonē nā dedit. qz et s̄ phus hoc nō okeret: ipsa tñ v̄itas ad hoc nos cōpellit. nā qd cōsequit totā specīē opz qz sit qd naturale. locutio aut cōsequit totam humanā spēm. ergo locutio in hoib' est qd nāle: z multo magis in angelis: imo ex quo hō est nāliter aial cōcituū ut in arguēdo dicebat: z ex quo est aial nāliter politico ut pbat in politico. qz ex hoc hō maxime est

aial coicatuū z politico. qz pōt per sermonē exp̄mē re suos p̄cept': opz qz sermo sit hōi nālis: z multo magis locutio erit nālis in angelis. Dīstīguem' ergo de nāli. qz pōt eē aliq̄d nālit in ḡnālī z in spālī. in ḡnālī qd dē nāle est hōi qz loquat: vñ z oēs hoies loquunt. sed in spālī qz loquat sic uel sic hoc est ab arte z ad placitū. z tō nō oēs hoies eodē mō loquunt. inde est qz cū in politico dīcat qz s̄mo est dat' hōi a nā. in p̄tīme. dī cēt qz uoces sunt ad placitū. erit ergo s̄mo a natura z ad placitū. sed a nā est in ḡnālī. ad placitū in spālī. sic z in angelis qz exp̄māt per aliq̄d signa z per aliquos natus suas cogitationes z suas affectiones est in eis naturale. sed qz exp̄māt per hec signa uel per hos natus pōt eē ad placitū. **Uel** possum' alr dīstīguē de naturali. qz est naturale s̄m aptitudinē. z est naturale s̄m actū z p̄fectionē. s̄m que modū dīstīguūt p̄ns de v̄tutib' circa p̄n' scōi et hīcoz. dīcēs qz sic qdē sunt v̄tutes naturales qz sumus apti nati ad illas. sed perfecte sunt v̄tutes in nobis per assuetudinē. ita z in p̄posito aptitudinē hēm' naturale ad loquendū s̄m hanc aptitudinē p̄fici' per artē z per itellm istitūdo uoces ad significādū. z iuentūdo signa que sunt rep̄ntatiua cōceptionū n̄rā. sic z in angelis aptitudines hōit naturale ut exp̄māt suas p̄ceptiones per aliq̄d signa. S̄z hāc aptitudinē naturale p̄nt p̄ficē per artē z uolūtātē. i. per signa artificialia z uolūtaria. ueruz quia hoc spālīter querit qd n̄a utrū signa per que fit talis exp̄ssio sint naturalia uel uolūtaria. tō hoc mō procedem' in qōne n̄a. qz p̄mo resumem' oēs modos qui bus pōt loq̄ angelus. 2° enūabim' modos q̄b' pōt loq̄ hō: z ostēdem' quō illi modi sūt naturales z quō nō uolūtariū. 3° aliq̄d aptabim' ad sp̄os angelos quō in eoz locutionib' iuent' qd naturale z qd uolūtariū. 4° z ultimo pp argumēta ostēdem' quō signa p que loquunt itelligēte p̄nt eē ifinita. z quot z quō circa ea pōt accidere mēdaciū. **C. P.** Prop̄ p̄mū sciendū put pōt patere ex dictis. angeli loquunt ul' possunt loqui d̄nque modis. loquunt enī p̄mo per cordis p̄t̄factionē. 2° loquunt formādo itellectionē z v̄bu. 3° loquunt formādo itellectionis z v̄bi exp̄ssionē. 4° loquunt applicādo v̄tutē suā ad aliq̄d corp' sine trāsmutatione materie. 5° loquunt trāsmutādo materiam. z hoc d̄nto mō loquunt oup̄r: qz oup̄r p̄nt p trāsmutationē materie suos cōcept' manifestare. uidelicet sc̄in dēdo aerē z formādo ibi uoces s̄ue sonos. Secūdo mō hoc p̄nt reducēdo humores z sp̄s ubi referunt fantasmata z imaginatiōes ad p̄ncipiū sensitīuū z ad organū fantastīcū. p̄nt enī loqui trāsmutādo materiā qz p̄nt i aere exteriori uoces formare. Rursus p̄nt loqui trāsmutādo materiā: qz p̄nt in organo fantastico: s̄ue in v̄tute imaginatiua facē imagines appere. **P̄t̄mo** mō loquunt angeli solī deo oē cor patet. cognoscit enī deus ut diximus dētermināte z dīstīcte que sunt in se idēterminata z idīstīcta. s̄z ergo in corde angeli s̄ue in itellū eius anteq̄ ipse angelus formet i se ipso v̄ba itelligibilia z itellectiones sunt idīstīcte cogitationes. deus tñ dīstīcte cognoscit qd qd ex corde angeli in futurū exp̄mī debet. angelus ergo suū cor z suū itellm p̄fecte nō cognoscit nec nec est ei cor eius p̄fecte patēs ut actu z dīstīcte cognoscit nō solū que ibi actu z p̄ntialr formant sed et que p̄nt ibi formari z que in futuro ibi formabunt. Scōdo mō formādo v̄ba itelligibilia z itellectiones loq̄nt angelus s̄bi z deo. nā si deus ipm cor videt anteq̄ s̄bi itellectiones formant: p̄ns est qz videat ipm postq̄ sunt ibi itellectiones formate. formādo ergo itellectiones lo-

quitur angelus deo et loquitur sibi in seipso: quia non possunt eum latere intellectiones quas format. sed hoc modo non loquitur vnus angelus alteri: quia vnus angelus non cognoscit intellectiones alterius angeli. Tertio autem modo videlicet formando intellectionum expressiones loquuntur angeli sibi inuicem. Sicut enim in potestate angeli est puertere se super quacumque vult specie et formare in seipso intellectionem: ita in potestate eius est conuertere se super quacumque intellectione et super quocumque verbo intelligibili et formare eius expressionem. potest enim angelus secundum quodcumque suum uerbum intelligibile formare in seipso aliquod signum quod erit expressiuum et manifestatiuum illius: ubi quod signum alii angeli videntes percipiunt cogitationes et preceptus illius angeli. ¶ Aduertendum autem quod sicut super vno et eodem verbo et super vna et eadem specie et super eadem intellectione potest se angelus puertere diuersimode: sic secundum diuersas conuersiones poterit formare in seipso diuersas expressiones: ut puta si aliquis angelus intelligat per species volatilis poterit se super illa specie conuertere ut representat volatilia generaliter: et ut representat hanc speciem volatilis: ut puta vulturum vel aquilam specialiter: et ut representat hanc singularem vulturum vel hanc singularem aquilam particulariter. per vnam enim et eandem speciem in se non diuersificatam: sed solum secundum ordinem voluntatis in aliud et aliud relatum potest angelus diuersimode se conuertendo diuersa intelligere. et quod dictum est de specie intelligibili veritatem habet de intellectu et de verbo intelligibili. In vnico enim verbo intelligibili in se non diuersificata sed secundum ordinem voluntatis in aliud et aliud relata potest angelus diuersa cognoscere. utrum autem possit illa cognoscere simul vel qualiter. et quomodo possit simul cognoscere plura. et quomodo non est in anterioribus questionibus patefactum. et quod dictum est de verbo intelligibili et de specie veritate habet de ipsa intellectu. sed de expressionibus intellectionum siue de signis intelligibilibus per que loquitur angelus non sic est. nam quot modis se conuertit angelus super sua specie intelligibili. et quot modis refert suam intellectionem tot format illius intellectio nis expressiones. non enim eandem expressionem nec idem signum intelligibile formabit angelus prout conuertit se super speciem volatilis ut representat omnia volatilia generaliter et ut representat hanc speciem volatilis specialiter et ut representat hoc particulare volatile singulariter: immo quot erunt ibi huiusmodi conuersiones tot erunt ibi signa intelligibilia et intellectio num expressiones. et inde est quod huiusmodi expressiones intellectionum siue huiusmodi signa intelligibilia sunt angelis patentia. sed ipse intellectiones et ipsa verba intelligibilia sunt eos latentia: quia quod verbum siue intellectio continet vniuersas expressiones uerborum et intellectio nis continent sparsim et distincte et particulariter: ut si videat angelus superior in angelo inferiori speciem volatilis esse factam in actu et videat intellectionem inde generatam et uerbum inde formatum bene scit quod cogitat de volatilibus. sed nescit utrum cogitet de eis generaliter. vel si de aliqua specie cogitat specialiter: vel de aliquo particulari singulariter. Sed postquam angelus format in seipso sue intellectio nis expressionem et exprimit utrum cogitet de volatili generaliter vel specialiter vel singulariter: ita quod per tres et vario modo cogitat: sic vario modo exprimitur: tunc incipit alteri angelo per huiusmodi expressionem esse potens quod prius erat la-

tenus. igitur hoc tertio modo loquendi formando intellectionum expressiones loquuntur angeli sibi inuicem. ¶ Quarto autem loquendi modo videlicet per applicationem virtutum ad aliquod corpus sine transmutatione corporis loquuntur et angeli sibi inuicem. huiusmodi enim duobus modis. videlicet tam per intellectio nis expressionem quam per virtutis applicationem cum tamen sit illa applicatio sine transmutatione materie: ita possunt angeli loqui nobis. nam illas expressiones intellectionum quas formant videre non possumus: quia nec habent fantasma nec sunt proportionate habentibus fantasma. Sicut enim ipsa essentia angeli est supra intellectum nostrum: quia non possumus eam essentialiter intelligere: quia nec est sensibilis nec proportionata sensibus: sic et quecumque sunt in eius essentia siue sint potentie siue perfectiones poterunt: ut siue sint intellectiones siue expressiones intellectionum sunt improporionate nobis et latent nos. et sicut locutio angelorum facta per expressiones intellectionum latet nos: sic et locutio eorum facta per solam applicationem virtutis absque transmutatione materie et absque signo sensibili latet nos. nam hoc modo ut diximus loquitur angelus quia potest per suam applicationem virtutis varias figuras in celo empreouit in aliquo alio corpore describere. nam ut patuit sicut quis potest in pergamento varias describere figuras quia potest ibi vario modo applicare atramentum: sic pari ratione poterit angelus in quocumque corpore varias describere figuras. quia potest ibi vario modo applicare virtutem. potest enim pro sue voluntatis arbitrio applicare suam virtutem ad partem alicuius corporis triangularem vel quadrangularem vel etiam alterius cuiuscumque figure. et ideo sicut nos loquimur per litteras applicando ad pergamentum diuersimode atramentum sic ipsi possunt loqui applicando diuersimode ad corpus virtutem suam. quare ut dicebamus sic impossibile esset alicui loqui per litteras nisi videret atramentum quo descripte sunt littere. sic impossibile est quod angeli hoc modo locutionis loquantur hominibus. quia non possunt homines illas virtutes intueri per quas secundum varias applicationes fit varia descriptio figurarum. ¶ Sed quinto modo locutionis prout applicant virtutem suam transmutando materiam: siue prout loquuntur per sensibile signum et per materiam transmutationem: siue illa transmutatio materie sit quantum ad organum fantasticum: quia reducendo spiritus et humores ubi referuntur similitudines sensibilibus ad huiusmodi organum faciendo ibi ex hoc diuersas imagines apparere siue sit talis materia transmutatio quia prout in ipso aere exteriori diuersos sonos formare prout loqui angeli et homines et sibi inuicem ut est per huiusmodi manifestum. omnibus ergo huiusmodi modis donec loquuntur angeli. excepto ergo primo modo loquendi prout loquitur angelus per solam cordis patefactionem: per quem modum loquitur soli deo: in quo modo loquendi non proprie formant. nam ipsa verba intelligibilia sunt signa rerum. ipse autem expressiones intellectio nis et varie descriptio nes figurarum secundum variam applicationem virtutis et etiam varia signa sensibilia que sunt secundum transmutationem materie sunt signa uerborum intelligibilibus et ipsorum conceptuum. Sed aliter et aliter sunt omnia ista signa. Dicemus enim quod angelus potest loqui per signa quadrupliciter. quia aliquando loquitur per signa intellectualia intrinseca et latentia. aliquando per signa intellectualia intrinseca et non latentia. aliquando quidem per signa intellectualia que nec sunt intrinseca nec la-

De cogni. angel.

temtia. Sed potest et quarto modo loqui per signa que nec sunt intellectualia nec intrinseca nec latentia sed sunt sensibilia extrinseca et patentia. nam cum angelus loquitur formando uerba intelligibilia siue intellectiones: secundum quem modum loquitur sibi et deo loquitur per signa intellectualia intrinseca et latentia. hoc enim uerba signa sunt que sunt reposita in naturarum rerum. intellectualia sunt quia sunt in ipso intellectu. intrinseca sunt que sunt in ipso angelo. latentia sunt que hoc uerba intelligibilia que sunt in uno angelo latent alium angelum que non potest unus angelus per hoc uerba videre cogitationes alterius angeli. sed cum angeli loquuntur secundo modo. uidelicet per expressiones intellectuum hoc expressiones signa sunt que sunt signa expressiua et manifestatiua uerborum intelligibilium. sunt etiam talia si signa intellectualia et intrinseca que sunt in ipso angelo et in intellectu eius: tamen non sunt latentia sed patentia que non latent alium angelum sed patet ei. sed cum loquuntur angeli tertio modo per solam applicationem virtutis absque transmutatione materie loquuntur per signa intellectualia sed non intrinseca nec latentia. figure enim de scripte per hoc applicationem virtutis signa sunt quia sunt signa uerborum intelligibilium: et intellectualia sunt ut appellationem intellectualem quicquid non potest comprehendere sensu sed intellectu. sed hoc signa non sunt intrinseca: que non sunt in ipso angelo sed magis sunt per applicationem virtutis ad corpus exterius. sunt etiam talia signa patentia cum per talia signa loquatur uel loqui possit uel patefacere possit conceptus suos alteri angelo. Sed quarto modo locutionis ut loquitur angelus transmutando materiam corporalem faciendo sibi apparere aliqua signa sensibilia in tali locutione loquitur angelus per signa: sed illa signa nec sunt intrinseca que sunt in materia exteriori. nec sunt intellectualia que sunt sensibilia. nec sunt latentia sed sunt patentia cum per ea possit patere conceptus suos. ¶ Uiso quomodo loquuntur angeli et quomodo diuersimode loquuntur per signa: uolumus enumerare quomodo nos loquimur: et quomodo in locutionibus nostris est aliquid naturale uel uoluntarium ut ex eis que sunt in nobis possumus ascendere ad ipsas locutiones angelicas quomodo sibi reperiat naturale et uoluntarium. uident enim sancti ut patet per Augustinum. is. de trinitate. capitulo. 11. distinguere in nobis duplex uerbum. uidelicet intellectuale: imaginarium: et sensibile. sed cum loquidem sit que formare uerbum. quomodo uerba formamus per modum et loquimur. unde et Augustinus. is. de trinitate. capitulo. 10. uult que non solum loquamur exterius ore per uerba sensibilia. sed loquamur interius in corde siue in intellectu per uerba intelligibilia. et sicut formatio uerbi intelligibilis dicitur locutio. et formatio uerbi sensibilibus locutio uocatur. sic et formatio uerbi imaginabilis locutio dicitur potest. loquitur ergo intellectualiter: imaginabiliter et sensibilibus. sed accipiendo locutionem large pro quacumque manifestatione conceptuum nostrorum: possumus addere et quartum locutionis modum ut dicamus que loquimur passionibus ut per passionibus aggeratas in nobis. nam per passionibus in nobis factas angelus et demones multa possunt videre de conceptibus nostris: ut si uideat angelus uel demon que cogitamus de inimico et in ponendo que uideat que cogitamus de fuga inimici. uel tamen ut supra diximus si cogitemus de hoc fuga affirmatiue uel negatiue: que in intellectu affirmatio et negatio non habent distinctum conceptum secundum se sed solum secundum rationem et or-

dinem uoluntatis. sed hoc que angelus non cognoscit sed se potest ei patefacere per passionibus aggeratas in nobis: ut si uideat nos cogitare de fuga inimici et uideat nos passionibus passione calidi statim cognoscet que cogitamus de fuga negatiue. cognoscet enim ex hoc nos esse audaces. ideo cognoscet que non proponimus fugere. sed si uideat nos passionibus passione frigidi cognoscet nos esse timidos: et cognoscet que nos cogitamus de fuga affirmatiue. cum ergo quatuor modis loquamur aliqua locutionum nostrarum est penitus naturalis: aliqua penitus uoluntaria: aliqua partim uoluntaria. Nam si loquamur: id est si patefacimus conceptus nostros per passionibus talis patefactio siue talis locutio est naturalis et quantum ad passionibus formationem: et quantum ad passionibus representationem. cum enim cogitamus de fuga inimici non est in potestate nostra nec subiacet omnino uoluntati que passio formetur uel aggeretur in nobis. que aliqui naturaliter sunt timidi: et aliqui naturaliter audaces. et timidi naturaliter passionibus passione frigidi eo que in timore refugit sanguis ad cor: propter quod remanent membra frigida. unde et consueuerit membra timidis tremere: que propter recessum sanguinis remanent nervi lassati et debilitati et infrigidati ut non possint bene coniungere ad iunctem membra. Rursus non solum aggeratio talium passionibus est quodammodo naturalis que non est in potestate nostra: sed etiam ipsa representatio facta per tales passionibus naturalis est. nam naturale est que infrigidatio dat intelligere timidum et cogitantem de fuga affirmatiue. calefactio dat intelligere audacem et cogitantem de fuga negatiue. talis ergo locutio est quodammodo omnino naturalis. sed cum per uerbum sensibile experimur uerbum intelligibile talis locutio est omnino ad placitum et uoluntaria. et quantum ad uerborum formationem: et quantum ad uerborum formatorem significationem. quantum ad uerborum formationem que in potestate nostra est post que cogitamus interius uerbum sensibile formare al non formare exterius uerbum sensibile ita que ipsa uerborum sensibile formatio est uoluntaria: sic etiam uerborum formatorem significatio uoluntaria est. nam ad placitum est que tale uerbum formatum exterius significet hoc uel illud. sic etiam representatio uerbi intelligibilis per uerbum imaginabiliter uoluntaria est et quantum ad uerborum formationem: et quantum ad uerborum formatorem significationem. uerbum enim imaginabile ipsius leonis non appellamus ipsum fantasma leonis: uel non appellamus ipsum fantasma leonis uel ipsum idolum formatum in fantasia: quia hoc non est ad placitum. sed uerbum imaginarium ipsius leonis possumus appellare hanc uocem imaginatam que est leo. huiusmodi autem uerbum imaginarium per quod representatur uerbum intelligibile est ad placitum: et quantum ad uerbi formationem: et quantum ad uerbi formati representationem. nam si non possumus intelligere leonem nisi formemus nobis fantasma leonis: possumus tamen intelligere leonem absque eo que imaginemus hanc uocem leo: uel absque eo que imaginemur quamcumque aliam uocem sensibilem. Imaginatio ergo talis uocis est ad placitum. Rursus significatio per talem uocem imaginatam ad placitum est. Nam que hec uox imaginata que est leo significet naturam leonis uel aliquam aliam naturam ad placitum est. Possemus enim cuiuslibet rei nomen quodlibet imponere. locutio ergo passionibus

est quasi omnino naturalis. Sed locutio imaginaria prout per uocem imaginatam. uel prout per uerbum imaginabile exprimitur uerbum intelligibile est omnino ad placitum. sic etiam locutio sensibilis prout per eam representat uerbum intelligibile ad placitum est. vno ergo modo loquimur oino naturaliter. duobus autem modis oino ad placitum. duobus etiam modis loquimur partim ad placitum et partim a natura. nam per uerba intelligibilia prout per h^{is} uerba representantur ipse nature rerum loquimur partim ad placitum et partim a natura. nam uerborum formatio est ad placitum. sed uerborum formarum representatio est a natura. nam in potestate nostra est intelligere per hanc spem intelligibile uel per illa et formare hoc uerbum intelligibile uel illud. ita quod quodammodo ad hoc ipsa uerborum formatio subiacet beneplacito. sed uerborum formarum representatio non est ad placitum sed a natura. naturale est enim quod per tale uerbum intelligibile et per tale conceptum representet hanc naturam rei et non aliam. et ideo talia sunt eadem apud omnes. id enim idem quod concipit aliquis homo latinus de leone concipit homo grecus uel arabs. idem enim uerbum intelligibile de natura leonis format arabs greci et latini. sic etiam locutio per uerba sensibilia prout per h^{is} uerba exprimitur non uerba intelligibilia sed uerba imaginaria et uoces imagnate est partim ad placitum et partim a natura. locutio ergo sensibilis per uerba exteriora prolata. vno modo est penitus ad placitum. uidelicet prout per talia uerba sensibilia exprimitur uerba intelligibilia. et talia uerba sensibilia non sunt eadem apud omnes quia idem uerbum intelligibile apud diuersas figuras. siue apud diuersas gentes exprimitur per aliud et aliud uerbum sensibile. alio modo h^{is} locutio sensibilis. uidelicet prout per eam exprimitur uox imaginata siue uerbum imaginabile est partim ad placitum et partim a natura. naturalium uerborum formatio est ad placitum. postquam enim imaginati sumus aliquam uocem in potestate nostra est exprimere illam uocem imaginantes per uocem extra sensibilibus prolata uel non exprimere causam talium uocum formarum uel talium uerborum formarum representatio et significatio non est ad placitum. Nam leo ut est uox prolata nulla alia uocem imaginatam representat. sed solum representat seipsam in imaginatione conceptam. et hoc est idem apud omnes. hanc enim uocem imaginatam que est leo nullus potest sensibilibus extra proferre nisi formando hanc que est leo. et inde est quod philosophus de significatione uocum uidetur sibi contradicere. nam in perlarum. distinguit quasdam uoces esse significatiuas et quasdam non significatiuas. In secundo autem de anima diffinit uocem per esse quiddam significatiuum. cum ergo quodlibet diffinitiuum debeat uel predicari de diffinito. si esse significatiuum est diffinitiuum uocis oportet quod conueniat omni uoci. propter quod ad saluandum dictum philosophi oportet distinguere de significatiuo. nam uox potest esse dupl^{iter} significatiua. vno quidem modo prout significat uerbum mentale uel conceptionem intellectus. et sic non omnis uox est significatiua. quia non omnis uox est instituta ad significandum. alio modo dicitur uox significatiua. quia uox prolata significat seipsam in imaginatione conceptam. et sic omnis uox est significatiua. quia nulla est uox extra prolata nisi sit prius in imaginatione concepta. et si cogeret ex ore emittere aliquem strepitum sine conceptione imaginaria ille strepitus non esset uox sed sonus tantum. unde et in secundo de anima in capitulo de uoce dicitur quod tussio non est uox. nam strepitum illi

quem cum tussimus sine imaginatione prima proferimus. ideo talis strepitus non habet rationem uocis. locutio ergo extra prolata licet per comparationem ad uerbum intelligibile sit simpliciter ad placitum. per comparationem tamen ad uocem imaginatam est ad placitum et non ad placitum. quia in potestate nostra est ut discernimus formare uel non formare uocem exteriorem. tamen quantum ad significationem et expressionem per comparationem ad imaginationem et expressionem non est ad placitum. immo quelibet uox exterioris prolata determinate significat seipsam et non aliam uocem in imaginatione conceptam. cum ergo quadrupliciter loquamur. uidelicet per passiones in nobis aggeneratas. per uerba intelligibilia in mente concepta. per uoces in imaginatione formatas. et per uerba sensibilia exterioris prolata. Prima locutio per passiones in nobis aggeneratas est quodammodo omnino naturalis. Secunda autem locutio per uerba intelligibilia in mente concepta est partim naturalis et partim ad placitum. nam talium uerborum formatio est ad placitum. eorum autem significatio uel representatio non est ad placitum sed est ut exigunt nature rerum. quia sicut res se habet ad esse ita ad cognosci et ad representari. non enim quelibet representatio loquendo de representatione facta per uerbum intelligibile est uel esse potest cuiuslibet nature. sed determinata natura requirit determinatum intelligibile uerbum. Tertia autem locutio que fit per uoces imaginatas siue per uerba imaginaria est simpliciter ad placitum. Sed quarta locutio fit per uoces sensibiles extra prolatas cum possit referri ad uocem ad imaginationem et ad intellectum. prout refertur ad intellectum est simpliciter ad placitum. sed prout refertur ad imaginationem est ad placitum et non ad placitum. ut est per habitam declaratum. ¶ Habito quot modis loquuntur angeli. et quot modis nos loquimur. et quomodo locutiones nostre sunt ad placitum et non ad placitum. uolumus ex hoc procedere ad declarationem principalis intentionis uidelicet quomodo locutiones angelorum sint ad placitum et quomodo non. discernimus enim quod angeli loquuntur quinque modis. uidelicet per cordis participationem prout loquuntur soli deo. per intellectio nis formationem prout quilibet angelus loquitur sibi ipsi. per intellectio nis formationem expressionem prout unus angelus loquitur alteri. per uirtutis applicationem prout etiam angeli possunt loqui ad se inuicem. et per transmutationem exterioris materie prout angelus potest loqui tam homini quam angelo. ¶ Prima autem locutio est omnino naturalis. nam non est in potestate angeli claudere uel non claudere cor suum deo immo dato quod nolle semper cor eius esset patefactum deo. ¶ Secunda autem locutio prout loquitur formando intellectio nem et uerbum intelligibile est partim ad placitum. et partim ad non placitum. nam quantum ad uerborum formationem est ad placitum. nam in potestate angeli est conuertere se super aliqua specie et formare inde uerbum intelligibile uel non conuertere se et non formare h^{is} uerbum. sed quantum ad uerborum formarum representationem non est simpliciter ad placitum. nam quodlibet uerbum formatum potest esse representatum cuiuslibet nature rei. sed est sibi determinatus modus representandi. ita quod hoc uerbum representat hanc naturam: ut puta naturam animalis uolatilis. aliud uerbum aliam naturam ut puta naturam animalis aquatici. et sic de representationibus alijs. attamen quia angeli pos-

De cogni. angelorum

sunt intelligere per species generum in vno et eodem verbo possunt diuersa intelligere secundum quod diuersimode se conuertunt super sua specie siue super suo verbo intelligibili. Tertia etiam locutio que est per intellectiois siue per uerbi intelligibilis expressionem est etiam ad placitum et non ad placitum. nam quod ad talium expressionum formationem est talis locutio ad placitum. nam postquam angeli in seipsis formauerunt intellectiones et uerba intelligibilia in potestate eorum est formare talium intellectiois et talium uerborum intelligibilium expressiones. sed quod ad talium expressionum representationem huiusmodi locutio non est ad placitum: quia non quilibet expressio est representatiua cuiuslibet uerbi intelligibilis uel cuiuslibet intellectiois. sed oportet quod aliarum et aliarum intellectiois siue aliorum et aliorum uerborum intelligibilium sint alie et alie expressiones. Quarta autem locutio que fit per virtutis applicationem est simpliciter ad placitum. nam quod angelus applicando uirtutem suam faciat diuersas descriptiones in aliquo corpore est secundum suum beneplacitum. Rursus quod ille descriptiones representet hoc uel illud est etiam secundum angelorum beneplacitum. Sicut ergo nos possumus manus nostras diuersimode applicare ad aerem et secundum alium et alium motum manus possumus aliud et aliud significare. ita quod omnis huiusmodi significatio est secundum placitum: ita quod nullus motus manuum secundum se magis representat hoc quam illud. Immo si uellemus quemlibet motum manus possemus instituire ad quolibet representandum. sicut etiam angeli secundum diuersimode applicant uirtutes suas ad aliquod corpus possunt per huiusmodi applicationes suas conceptus representare. quilibet tamen talis representatio erit ad placitum. Quinta etiam locutio que fit per transmutationem materie est etiam ad placitum. nam quod uoces formate in aere representent hoc uel illud ad placitum est. Rursus et in organo fantastico possunt facere apparere non solum imagines sed etiam similitudines uocum. Si ergo loquantur per apparitionem imaginum non erit talis locutio simpliciter ad placitum. Imago enim hominis non representat leonem. nec quilibet imago quodlibet representat. sed si loquantur faciendo in organo fantastico apparere similitudines uocum. Si ergo loquuntur per applicationem talis locutio erit simpliciter ad placitum. In spiritibus enim et in humoribus referuntur non solum imagines rerum. sed etiam similitudines sonorum et uocum. sicut ergo possunt angeli aere scindere et formare sibi uoces siue sonos sic possunt mouere spiritus et humores ubi referuntur similitudines sonorum siue uocum et facere tales similitudines apparere in organo fantastico. propter quod talis locutio simpliciter ad placitum. quia sicut ad placitum est quod uoces extra formate significant hoc uel illud: ita ad placitum est quod uoces imaginatiue uel quod similitudines uocum in imaginatione existentes hoc uel illud significant. apparet ergo quomodo locutio angelorum est naturalis et quomodo non et quomodo signa et per que loquuntur angeli sunt naturalia et que non. quia uerba intelligibilia et expressiones uerborum ad eorum formationem sunt signa ad placitum sed quod ad eorum representationem non sunt ad placitum. Immo est existentia talium signorum quod talia representent. descriptiones autem facte in exteriori corpore per applicationem uirtutis et uoces formate in exteriori aere et similitudines talium uocum apparentes in imaginatione sunt simpliciter ad placitum.

et quod ad formationem et quod ad representationem. Postquam declarauimus questionis ueritatem quomodo locutio angeli naturalis est et quomodo non propter argumenta ut dicebamus uolumus declarare si sit possibilis in huiusmodi signis processus in infinitum. et si possit circa talia signa accidere inductus. propter quod sciendum quod in uerbis intelligibilibus uel in ipsis intellectiois non est possibilis processus in infinitum. nam sicut species intelligibiles in angelo non sunt infinite ita nec intellectiois nec uerba intelligibilia possunt esse infinita nisi forte per replicationem. nam cum angelus conuertit se super aliqua specie et format inde intellectiois uel uerbi intelligibile. si postea desinat cogitare secundum illam speciem desinet sibi esse illa intellectio et illud uerbum intelligibile. et si rursus uelit supra eadem specie se conuertere iterum formabitur sibi huiusmodi uerbum et huiusmodi intellectus non eadem numero sed eadem specie. nam quorum substantia deperit non redeunt eadem in numero naturaliter loquendo. et quia uerbum illud et illa intellectio desinit esse quando desinit angelus cogitare si rursus uelit cogitare de eodem rursus ut dicebamus formabitur sibi eadem intellectio et idem uerbum. et quia semper potest desinere cogitare et semper potest iterum cogitare de eodem semper replicabitur sibi idem uerbum et eadem intellectio non numero ut diximus sed specie. per huiusmodi ergo replicationem uerba et intellectiois possunt sibi ire in infinitum: non quod uerba que sunt sibi actum formata sint infinita. nam cum angelus non fuerit ab eterno sed incepit esse uerba formata ab eo non poterunt esse infinita. sed dicimus quod secundum replicationem est sibi processus in infinitum: quia semper potest desinere cogitare de aliquo et semper potest redire ut cogitet de eodem. et iterum potest postea desinere cogitare et iterum postea desinere cogitare et iterum postea redire ut cogitet et hoc in infinitum. propter quod semper poterit replicare idem uerbum et hoc in infinitum. Sic ergo dicendum est quod de ipsis intellectiois et de uerbis intelligibilibus quod non semper possunt formari alia et alia uerba in infinitum sed semper possunt sibi replicari eadem uerba modo quo diximus in infinitum. sed de ipsis expressionibus uerborum siue de ipsis signis intelligibilibus per que angelus manifestat suas cogitationes et suos conceptus non uideamus nec rationem nec causam quin talia possint ire in infinitum. nam ut diximus huiusmodi signa diuersificantur secundum diuersas conuersiones angelorum. nam ut posuimus exemplum. si angelus intelligat per species uolatilium et conuertat se super huiusmodi specie ad cogitandum de uolatilibus generaliter. si uelit huiusmodi conceptum manifestare alteri angelo formabit in se expressionem illius conceptus representantem quod cogitat de talibus generaliter. Si uero super eandem speciem se conuertat ut cogitet de aliqua specie auium specialiter huiusmodi uerbum formabit expressionem aliam hoc etiam representantem. secundum igitur unam et eandem speciem sunt multe. Immo possunt esse infinite conuersiones. et quod cuiuslibet questionis respondet proprium signum et propria expressio nullum. uel inuentiones: si tales expressiones uadant in infinitum: et potissime quod per species que sunt angelis apud se possunt particularibus cogitare. quia ergo huiusmodi particularia possunt ire in infinitum et expressiones in infinitum sunt ut si angelus conuertat se super speciem quam habet ad cogitandum de hoc particulari homine et uelit huiusmodi conceptum alteri angelo manifestare formabit in eo quedam expressio que se replicabit hoc particulare. et si iterum per eandem speciem uelit cogitare de alio particulari homine formabitur

etiam in eo alia expressio representans proprie illud aliud particulare. et quia ut diximus particularia pos sunt ire in infinitum nullum videtur inconueniens ta- lta signa in infinitum ire. habent se enim hi⁹ expressio- nes et hi⁹ signa apud angelos sicut nomina se habent apud nos. sicut enim cuiuslibet particulari possumus im- ponere aliud et aliud nome⁹ et hoc in infinitum sicut que- libet conceptum de re particulari. potest angelus ex- primere per aliam et aliam expressionem et hoc in in- finitum. qd non intelligendum est qd expressiones actu formare possint aliqui esse infinite. qz nec oia noia im- posita sunt uel esse possunt infinita. nam infinitu no dicit aliquid in facto esse sed in fieri. Sicut ergo con- tinuum potest diuidi in infinitum qd non possit ee actu diuisum in infinitum. sed qz semper potest diuidi sem- per diuidi et hoc in infinitum. sic nomina apud nos pos- sunt ire in infinitum. quia semper possumus imponere alia et alia nomina et hoc in infinitum. sic et expressio- nes conceptuum et signa intelligibilia apud angelos qz noia apud nos uadunt in infinitum qz semp possunt formare alia hi⁹ signa semper alia et hoc in infinitum. differunt tamen representationes per nomina apud nos et representationes per expressiones conceptuum apud angelos: qz nomina apud nos sunt simpliciter ad placitum et qdum ad eorum formationem qz pro li- bito possum⁹ ea formare ul no formare. et qdum ad eo- rum significationem et representationem quia hi⁹ no- mina fm libitum nostrum sunt significatiua et repre- sentatiua rerum. sed expressiones in mensibus an- gelorum licet qdum ad earum formationem sint ad placitum qz possunt angeli hi⁹ representationes for- mare quando uolunt suos reuelare concept⁹. uel no formare quando uolunt hi⁹ conceptus occultare. re- presentationes tatiu expressionu no sunt ad placitum immo determinate talis expressio representat talem re: imo ipsa particularia qdumcuqz sint eiusdez speciei non habent easdem expressiones. et inde est qd in no- stris nominibus coincidunt multe equiuocationes. sz in illis expressionibus nulle equiuocationes sunt. sed semper alij et alij conuersioni responder alia et alia ex- pressio. Na licet angelus per eandem speciem possit cogitare de hoc homine particulari singulariter et de alio etiam particulari singulariter no tamen hoc erit per eandem conuersionem. sed prout se conuertit su- per illa specie hoc modo uel fm hanc conuersionem. sz intelligeret hoc particulare prout super eandem speci- em se conuertit alia conuersione intelliget aliud par- ticulare. et qz numerus expressionum non correspon- det numero specieruz sed numero conuersionu quot sunt hi conuersiones tot sunt ibi expressiones. attam- en inter ipas expressiones potest etia ee differentia maior et minor. naz plus differunt particularia diuer- sarum specierum ut hic homo et hic equus qd parti- cularia eiusdem speciei. ut qd duo particulares homi- nes. sic etia et in ipsis expressionib⁹ plus differrent ex- pressionem representates particularia specierum di- uersarum qd representantes particularia eiusdem spe- cie. attamen expressiones ille qdumcuqz represen- tent particularia eiusdem speciei no erunt expressioes eedem per se et fm se representates representet aliud et aliud particulare. videmus etia simile qz licet mul- tum conueniant facies hominum aduicez nunq⁹ tra- me reperunt oue facies oino similes. qd ergo in par- ticularibus eiusdem speciei inuenimus differentiam fm quantitate et materialiter in illis expressionibus erit differentia absq⁹ quantitate. et in expressionibus

igitur si qdlibet particulare habet suam proprie ex- pressionem. oportet qd tales expressiones possint ire in infinitum. qd si alicui esset hoc ualde horribile. qd huiusmodi pcessus possint ire in infinitum. de leui pos- set vitare infinitate illa. Dicemus enim qd si angelus in- telligat per speciem generis uolantis erit aliqua ex- pressio qd representans conceptionem angeli. put cogit de omnibus uolantib⁹ generaliter. et hoc qd ex- pressio non multiplicabitur. erit alia expressio repre- sentans conceptionem angeli prout per eandem spe- ciem conuertit se ad cogitandum de hac specie uola- ntis specialiter. et hec expressio multiplicabitur fm multiplicationem specieruz sub tali genere. uidelicet sub genere uolanti ppter qd tales expressiones non ibunt in infinitum. qz nec ipse species uolantium in in- finitum uadunt. sic et alia expressio representans hoc uolante particulare singulariter. et tales expressioes qui uellet sustinere non ibunt in infinitum. qz dicerem⁹ qd hi⁹ expressiones non multiplicatur fm numerum particularium sed fm numerum specierum. Si entz uolunt fugere pcessuz in infinitum. dicemus qd differt expressio per quas representat hec particularia aqua- la ab expressione per quam representat hec particu- laris uultur. cum ergo angelus uult representare di- uersa particularia diuersarum specierum. format ali- am et aliam expressionem. sed particularia eiusdem speciei representant per eandem expressionem con- iunctam expressioni aliorum et aliorum accidentium ut per vnam et eandem expressionem conuinctam ex- pressionem accidentium fortis representabit hunc par- ticularem hominem qui est fortis fm illam et eandem expressionem conuinctam expressioni accidentium platonis representabit hunc particularem hominem qui est plato. et si fm hunc modum uolumus saluare loquentes angelos. dicemus qd angeli non sunt tan- te uirtutis in representado qte sunt in intelligendo. qz in intelligendo intelligunt absq⁹ compositione et di- uisione. sed in representado suos conceptus alijs fm hunc modum est tibi aliquis compositus modus. pa- tet ergo quid dicendum sit de processu in infinitum prout angelus loquitur fm expressiones intellectio- num. sed prout angelus loquitur applicando uirtute suam absq⁹ transmutatione materie certu est qd illa si- gna uadunt in infinitum. nam cum figure uadant in in- finitum qz ipse potest fm qualibet figuram applicare uirtutem suam ad partem celi empyrei uel alterius corporis. ut quia potest applicare uirtutem suam ad partem huius corporis triangularem uel quadrangularem uel fm figuras alias que uadunt in infinitum oportet talia signa in infinitum ire. sic etiam cum lo- quitur transmutando exteriorem materiaz forman- do in aere exteriori uel faciendo apparere in organo fantastico siue in imaginatione similitudines uocuz. oportet qd et talia signa in infinitum uadat. quia infi- nitis modis potest uariari uox in aere formata et infi- nitis modis per consequens possunt uariari simili- tudines uocum. ¶ Ostendo autem quid dicendum sit de infinitate signoz. Restat ultimo declarare quo modo circa huiusmodi locutiones possit mendaci- um accidere. dicemus ergo prout angelus loquitur pure naturaliter fm qd cor eius est patens ipsi deo no potest tibi accidere mendacium qz oculus non decipit nec potest decipi in uidendo cor ipsius angeli. sed in omnibus alijs locutionibus qdum est de se potest tibi contingere mendacium. si autem tibi mendacium accidere non potest hoc non est fm se nec ratione sue

De cogni. angelorū

nature. sed ratione gratie in qua est angelus cōstitat^o. nam sufficit q̄ formatio signorum sit ad placitum ad hoc qd̄ ibi mendacium accidat. nam licet cōceptiones intellectus naturaliter representent sua signata z sint eedē apud oēs actū ex quo possum^o in mēte nra formare pceptiones quas uolumus possumus fm̄ tales conceptiones mentiri: ut si formamus conceptiones non consonātes rebus ut insipiens in corde suo mentitus fuit. nam in corde suo non est deus. sic z in proposito licet cōceptiones in mentibus angelorum determinate representent sua signata z expressiones talium conceptionum determinate representent ipsas conceptiones. cū vnus angelus loquit̄ alteri nō mentitur quin talia cōcipiat qualia exprimit nec in hoc attendit mendacium. sed ibi potest esse mendacium qz ille expressiones z conceptiones nō sunt rebus cōsonę ut potest cōcipere se uelle z exprimere se uelle qd̄ nō uult qd̄ patet per simile in nobis. nunq̄ enim possumus mētiri quin talia pferamus qualia imaginamur. possum^o enīz nō referre q̄ imaginamur. Sed si pferimus uoces exterius. opz q̄ p̄batio sit filis imaginatiōi qz nō potest esse exteri^o uox. plata nisi p̄us silitudo ei^o sit in imaginatiōe pcepta. hoc tñ non obstante imaginādo z loquēdo mētiri posset. qz possumus imaginari z loqui que nō sunt reb^o cōsona. diximus ergo certū esse q̄ angeli celi nature sue nō p̄ ut sunt confirmati per gratias possunt alios decipere. possunt enim se dicere uelle que nō uolūt z possūt p̄nūciare esse que nō sūt qd̄ faciēdo mētiuntur. vñ z demones ut damascenus dicit in multis mētiuntur. utrū aut̄ possint decipi. z utrum possint mētiri nō solum ut demon loquitur alteri sed etiam ut loquit̄ sibi dici potest non esse inconueniens q̄ demon decipiat z q̄ mentiat ut loquit̄ sibi. nam qz nō habet uolūtātē ordinatā transgrediētes līmites nature sue z uult de aliis quibus iudicare z putat q̄ sic eueniet q̄ putando potest decipi z mentiri.

Ad primum dicendum q̄ ut patuit in questione precedenti nō est incōueniens q̄ angelus non possit loqui vno angelo quin loquat̄ alijs angelis. imo ut dicebat hoc est ex perfectione angeloz q̄ locutiones quas vn^o recipit alius participat. uel si vn^o p̄cipit locutionē quā ali^o nō percipit hoc est ex perfectione eius. ut si loquēs sit ita de superiori ordine z loquatur per talia signa uel per tā pauca q̄ inferior nō possit per illa signa comprehendere ueritatē. ¶ Ad sc̄bz dicendū: q̄ locutio que est pure natura non est in potestate angeli. nam non posset angelus si uellet cor suū celare deo. alie autem locutiones prout sunt ad placitū sunt in potestate angeli. sed prout non sunt ad placitū non sunt in potestate. ut in potestate angeli est formare uerba intelligibilia. uel non formare uerba intelligibilia uel non formare expressiones illorum uerborum. uel non formare se possit^o formata sunt uerba uel expressiones. oportet q̄ determinata uerba representēt determinata signata z determinate expressiones determinatas conceptiones. ¶ Ad tertiu^o dicendū: q̄ exprimere intentionez est ex ipso intellectu z est ex ipsa uoluntate qz ipsa uoluntas mouet alias potentias ad actiones suas. ut ergo est ex ipso intellectu sic est quid naturale qz ea que sunt ex intellectu naturaliter representāt sua signata. sed ut est ex ipsa uoluntate sic est uoluntaria. ideo ut diximus formatio talium expressionum est uoluntaria sed representatio est naturalis. ¶ Ad quartum dicendū: q̄ bene arguit argumētū prout locu-

tio per quā loquit̄ angelus formando uerba z prout loquit̄ ad hunc finē ad manifestandū fm̄ indicia sue uoluntatis q̄ talis locutio est magis uoluntaria q̄ naturalis. qz in potestate angeli est loqui sic uel non loqui. nō tamen arguit argumentum q̄ nullo modo sit talis locutio naturalis. nam ut diximus formatio talium uerborū est uoluntaria. sed representatio est naturalis. ¶ Ad quintū dicendū: q̄ natura est determinata ad vnū. sicut z vna expressio vnū aliqd̄ p̄ncipaliter representat. sed q̄ uadāt tales representationes in infinitum hoc est quia z ipse expressiones in infinitum uadunt. nam uidemus nos in istis sensibilibus q̄ vnum particulare reponit per vnā formā in specie. attamen si infinituz multiplicaretur particularia oportet in infinitum multiplicari formas. ¶ Ad sextum dicendū: q̄ uoluntas est causa talium uerborū q̄tum ad formationem qz in uoluntate nra est formare hoc uerbum uel illud. uoluntas tñ non est causa q̄tum ad eorum representationem. non enim q̄libet uerbum loquēdo de uerbo mentali z de conceptione intellectu potest q̄libet representare. ¶ Ad septimū dicendū: q̄ patuit in solutione p̄ncipali quomodo talia signa sunt naturalia quomodo non. z quomodo circa ea possunt accidere mēdacia z quomodo non. ¶ Ad octauum dicendū: q̄ si signa illa essent ita naturalia. q̄ nullo modo essent uoluntaria non eēt fm̄ ea locutio que nō eēt in potestate angeli. posset tñ eē fm̄ ea locutio que non esset in potestate eius fm̄ quē modū loquitur cor angeli deo que latere non potest. attamē ut diximus signa per que loquitur angelus nō sunt omnino naturalia qz q̄tum ad eorū formationē semper sunt uoluntaria. ¶ Ad nonum dicendū: q̄ si mundus fuisset ab eterno fuissent particularia infinita z angelus potuisset de eis formare infinitas expressiones. sed p̄pter hoc nō arguit. q̄ tales expressiones z talia signa non sint aliquo modo naturalia: ut patuit in solutione quinti argumenti. ¶ Ad decimum dicendū: q̄ nō obstante q̄ talia signa sunt aliquo modo naturalia angelus potest se occultare z angelo z demoni. naz ut patuit angelus potest loqui formando intellectiones z uerba intelligibilia abiqz eo q̄ formet eorum expressiones z cū sic se habet sūt cogitationes eius occulte tam angelis alijs q̄ demonibus. ¶ Ad argumenta etiam in cōtrarium est respondendum z primo ad primū. nā cum dicitur q̄ cuz cōclusio assumitur minori dicit̄ debet q̄ multo magis assumi debet maiori. ut si maior est de contingenti z cōclusio erit de contingenti. ut si omne aial est cōtingenter albus z omnis homo de necessitate est aial sequitur q̄ omnis homo sit de necessitate albus. sed qz contingenter. ab utroqz enim trahit aliquid conclusio a maiori z a minori. sic z si uolumus hoc adaptare ad propositum z dicere q̄ in locutione uoluntas se habet q̄ maior que est p̄ncipalior causa z intellectus quasi minor. dicemus q̄ ab utroqz habebit aliquid ipsa locutio. naz a uoluntate habebit q̄ sit uoluntaria. q̄tum ad uerborum formationez ab intellectu qd̄ habebit q̄ sit naturalis q̄tum ad uerborum representationem. ¶ Ad sc̄dm dicendū: q̄ per in determinata fm̄ q̄ hī non est locutio. signa ergo per que loquitur angelus si sunt uoluntaria q̄tum ad formationē qñ formata sunt actu tā sūt determinata. q̄ si illa signa sunt nālia q̄tum ad representationem nō est dubitū q̄ dī qz fm̄ q̄ talia iam indeterminata. sed si hī signa sunt z uoluntaria non solum q̄tum ad formationē. sed q̄tum ad representationē. sicut p̄z

cū loquitur per virtutis applicationez. uel per materie transmutationē. tūc illa sunt determinata & representant aliquid determinate non ordine nature sed institutione uoluntatis. ¶ Ad tertium dicendum: q̄ loqui naturale & in generali uel s̄m aptitudinez. naturale est enim homini q̄ loquatur & q̄ sit apt' nat' ad loquendum. sed non est ei naturale in speciali ut non est ei naturale q̄ sic loquatur. nec est ei naturale s̄m actū & perfectionē ut circa p̄ncipium solutionis diximus. hoc etiā modo loqui est angelo naturale & etiam est hoc angelo magis naturale si bene consideratur iam dicta. ¶ Ad quintum dicendū: q̄ nāle est angelo q̄ intelligat. tamen q̄ intelligat hoc uel illud. hoc competit ei s̄m placitū & s̄m ordinē uoluntatis. sic etiā naturale est ei q̄ loquat' att' q̄ loquēdo formet hec v̄ba uel illa cōpetit ei s̄m libitū & s̄m ordinē uoluntatis. uel loqui & intelligere cōpetit ei s̄m aptitudinem. tamē q̄ s̄m actum & perfectionez intelligat hoc uel illud q̄ loquatur de hoc uel de illo cōpetit ei s̄m ordinē uoluntatis. solū enim seipsum angelus naturaliter intelligit. Qd' aut' intelligat alia & q̄ loquatur competit ei s̄m ordinē uoluntatis. alia autē duo argumenta q̄ angeli utroq; modo loquantur naturaliter ad placitum & q̄ sicut virtutes sunt a natura & a uoluntate sic locutiones angelorum possunt esse quodammodo a natura & quodammodo a uoluntate gratia conclusionis concedimus.

Quarta decimo querit. utrum angeli sup̄io res illuminent inferiores. & videtur q̄ nō. qz uel illuminaret eos de reb' inferiorib' ut de sensibilib' uel de superioribus ut de intelligibilib' & sensibilib' nō qz cū illa sint inferiora & sint oīno subiecta cognitioni angelice q̄tum ad illa non indigent illuminari. nec de intelligibilib' qz cū illa de se sint quedam lux q̄tum ad illa illuminari non indigent. ¶ s̄m scribitur in libro de causis q̄ intelligentie intelligūt s̄m modū substantie sue. ergo sicut loquimur de eorum esse & substantia. sic loquimur de eorum intelligere & operatione. Si vnus angelus non indiget alio ratione sui esse nec ratione sue substantie. ergo non indigebit vn' alio propter suum intelligere nec p̄pter suam operationem & per consequens vnus non illuminat alium. ¶ s̄m si vnus angelus alium illuminaret. uel hoc eēt qz vnus causaret lumen in alio uel qz confortaret lumen alterius. non autem hoc esse potest q̄ vn' causaret lumen in alio qz tunc angeli essent creatores. nam lumen illud qd' vnus causaret in alio non posset educi de potentia materie. esset ergo productum ex nihilo & per consequens esset productum via creationis & angelus posset creare. nec etiam hoc fieri potest q̄ vnus confortet lumen alterius qz tunc lumen alterius debilitaret & per consequens caderet sub tempore qd' est incōueniens. ¶ s̄m angelus s̄m se est quodam lumen qz ipse intellectus agens de se est qd' dam lumen. ergo multo magis angelus. sed si est qd' da lumen non indiget illuminari. ergo &c. ¶ s̄m si vnus angelus illuminaret alium uel hoc esset qz inferior illuminaret superiores. uel econuerso. nō qz inferior superiorē qz hoc nullus ponit. nec qz inferior superiorē qz magis lumen non illuminat minus sed obuerso. ¶ s̄m eēntia diuina semp est p̄sens angelis. nō ergo indiget agelli alia cōfirmatione luminis nec alia illuminatione. ¶ s̄m illuminari est qd' dam pati & quedam receptio luminis. sed vnus angelus non recipit lumen ab alio. qz uel reciperet lumen qd' habet uel qd'

non habet. non qd' habet. qz ut probatur in libro de anima semper recipiens debet esse denudatum a natura recepti. nec qd' habet. qz tunc vnus angelus causaret lumen in alio. & per consequens crearet. ¶ s̄m si vnus angelus illuminaret alium uel hoc esset lumine proprio uel alieno. non alieno qz non habet auctoritatem super alieno lumine. nec proprio: qz tūc perderet lumen suū. ¶ s̄m illud lumen per qd' angelus vn' illuminat alium uel est substantia uel accidens. nō substantia qz si vnus angelus cōmunicaret alteri substantiam suam deficeret eius s̄ba & defineret ille angelus esse. nec est h' lumen accidēs. qz si posset vnus angelus cōmunicare suū accidēs alij sequeret q̄ accidens se extenderet extra s̄bam. est enīz idem illuminare alium q̄ cōmunicare ei lumen suū. sed vnus angelus nec suā s̄bam nec suū accidēs pōt alteri cōmunicare. & &c. ¶ s̄m si angelus posset lumen alterius confortare posset in eo causare lumen. & per consequens posset creare. nam qui potest facere de calido magis caliduz potest creare calorem. ergo qui potest confortare lumen & potest facere de minus illuminato magis illuminatum potest causare lumen. ¶ s̄m si vnus angelus illuminat alium uel hoc est qz causat in eo sp̄m uel qz causat lumen uel qz confortat lumen. nō qz per sp̄m creat aliud lumen qz tunc angelus esset creator. ergo solum hoc est qz confortat lumen alteri'. s̄m confortatio luminis nō est facere nouū lumen: s̄m est facē p̄fecti' lumen. s̄m hoc ergo vn' angelus nō faceret aliqd' de nouo intelligere alium angelū sed solū faceret ipsuz perfectius intelligere. ¶ s̄m illuminatio est quidā motus qz est quedā reductio. sed mot' nisi sit uolētus nō est sine aliqua impressione. ergo si vn' angelus illuminat alium aliqd' impunit vn' angelus in alio. sed illud qd' impunit nō potest eū de potentia materie educi. ergo est per creationē. p̄ductū & ita angeli eēt creatores qd' est incōueniens. ¶ Incōtrariū est qz sic se h̄z in hierarchia inferiori ut in ecclesiastica q̄ vnus hō illuminat alium & hoc est p̄fectionis in tali hierarchia. ergo multo magis erit in sup̄iori hierarchia ut in angelica q̄ vn' illuminabit alium. ¶ s̄m dionys' in plurib' locis de angelica hierarchia uult q̄ angeli superiores purgant illuminant & perficiunt angelos inferiores. ergo &c.

Respondeo dicendū q̄ in hac questione sic procedemus q̄ primo recitabim' circa hāc differentiā dicta doctorū. Postea ostēdemus quot modis vn' hō pōt alium docere & illuminare. Tertio de hīs que sunt in nobis ascēdemus ad p̄siderandū aliqd' de angelis & de illuminatione angeloz. ¶ Propter p̄mū sciēdū q̄ in sciētia angeloz est tria p̄siderare. uidelicet sp̄m intelligibile. lumen intellectuale & cognitionē aggeneratā ex tali specie per tale lumen. Sic enim videm' in nobis ipsi q̄ in nobis est sp̄s intelligibilis & lumen intellectus agētis & cognitio aggenerata ex tali specie per tale lumen. Dicūt ergo quidā q̄ cū dicimus q̄ vn' angelus illuminat alium nō est hoc intelligēdū q̄ causat in eo sp̄m uel q̄ causat in eo lumen. qz tunc angeli essent creatores. sed hoc intelligēdum est: qz vnus confortat lumen alterius & confortando lumen eius facit eū cognoscere qd' p̄ius cognoscere nō poterat & per p̄ns cāt in eo cognitionē quandā. Sed eadē difficultas est quō vnus possit lumen alteri' confortare. & quō possit cognitionē in eo cāre. vñ nō declarat hic min' notū per maius notū. p̄pter qd' dī cōmuniter & assignat cōmuniter modus quō vn' angelus possit lumen alteri' confortare. Dicūt enim q̄ sicut corpora cōtinuant adūuicem s̄m situm siue s̄m

De cogni. angel.

ordinem similem. sic substantie spirituales continuantur adinuicē per intuitū siue per intuitionem. propter quod cōmuniter ponit. qz sicut corpora se adinuicem cōfortant qz sunt adinuicem debito modo situata. uel qz sunt adinuicem cōnera z continua. qz vnus carbo ignitus confortat aliū. nam citius extinguunt carbones igniti si sint ab inuicē separati q̄ si sint ad inuicē coniuncti. sic z substantie spirituales coniuncte z continue adinuicē s̄m contutum se inuicem cōfortant: z potissime superiores confortant in lumine inferiores qz habent lumen fortius z efficacius. sed hoc uidet solum s̄m adaptatiōe dictū nec adaptatio uidet conueniens. nam qz corpora continuata s̄z situm se adinuicem confortēt. uel vnū cōfortet aliud hoc est qz vnus agit in aliud ut superiora corpora faciūt ad robur inferiorum qz agūt z influunt in inferiora. uel si corpora aliqua adinuicem se confortāt. hoc est qz disponūt exterius corpus ne contrariet eis. ut si carbones igniti adinuicem confortant se. hoc est qz calefaciunt aerem circundantem ipsos carbones ignitos qui calefactus non contrariat calori carbonum ignitorū. sed magis eos in calore conseruat. Si ergo vnus angelus confortaret lumen alterius s̄m hunc modū ut isti ponūt. tunc vnus angelus aliquid influeret z aliqd ageret in aliū sicut superiora aliqd influunt z aliqd agunt in inferiora. uel si hoc modo vnus angelus confortaret lumē alterius sicut superiorū corpa confortant z roborant inferiora. sed magis sicut carbones igniti se adinuicē confortant z roborant z tūc oporteret qz vnus angelus aliquid ageret in aliqua re exteriori aliq̄ depēderet confortatio luminis alterius angeli. sicut vnus carbo ignitus calefacit aerem existentem iuxta aliū carbonem ignitū quo calefacto magis confortat calor illi carbo igniti. neutrum autem istorum ponimus in angelis. non enim ponimus qz vnus angelus aliquid agat uel influat in aliū angelum. sicut corpora superiora influunt in inferiora. qz ut sepe diximus substantie spirituales ubi agūt z ubi influunt siue ubi operantur ibi sunt. Si ergo vnus angelus sic ageret z influeret in alium angelum esset vnus angelus in alio z illaberet ei. qd nullus dicit. Rursus nō potest esse h̄ cōfortatio sicut se confortant carbones igniti. uidelicet sicut vnus angelus aliquid operaretur in aliqua re exteriori a qua depēderet conseruatio luminis alterius angeli. nā hoc improbat in arguēdo per plura argumēta. nā si hoc esset lumen angeli caderet sub tempore. ideo enim carbo ignitus calefacit aerem conseruat calorem z confortat alterius carbonis igniti. qz calor carbonis igniti cadit sub tempore z debilitatur ex actione contrarij. inde est qz talis calor in aere calido conseruatur. in frigido uero debilitat z deficit. sed hoc esset ridiculum ponere qz lumen angeli caderet sub tempore z qz debilitaretur ex actione contrarij. ¶ **U**iso quid doctores dicit in hac materia uolumus enumerare modos quibus vnus homo potest alium docere ut ex h̄is que sunt in nobis possumus ascendere ad inuestigandum aliqua de angelis. possumus autem dicere qz vnus homo potest alium docere quadrupliciter. Primo indirecte imprimendo intelligibilem speciem. Secundo imprimendo lumen. Tertio formando propositiones. Quarto z ultimo confortando lumē eius. ¶ **P**rimo ergo vnus homo potest alium docere imprimendo indirecte in intellectu eius speciem intelligibilem. Dicimus autē indirecte. qz directe z immediate vnus homo non potest mouere intellectum alterius. potest autem ipsum mouere mediate z indirecte qz potest facere motū in sensu exteriori. in sensu autē exteriori moto mouet fantasia qua mota mediante lumine intellectus agentis fit motus z fit receptio in intellectu possibili. ut si quis nunq̄ uidisset corpus duodecim pentagonorum nec sciret quomodo tale corpus potest locari in sphaera uia geometra cum hoc mouit posset formare tale corpus sensibile z posset formare sphaerā z posset ostendere sensui exteriori alterius hominis quomodo tale corpus collocatur in sphaera. sensu autem exteriori hoc apprehendente fieret motus in fantasia. ita qz in ipsa fantasia formaretur fantasia z idoluz talis corporis. sic in sphaera collocabili. facto autē tali fantasia in fantasia mediante lumine intellectus agentis fieret similitudo z species talis corporis in intellectu possibili. z inciperet intellectus intelligere quomodo potest fieri tale corpus z quomodo potest collocari in sphaera qd prius non intelligebat. ergo modo potest vnus homo dicere z illuminare alium offerendo exteriori sensui aliquam nouam speciem z ex hoc modo fantasiam z ulterius ex motu fantasie faciendo qz recipiatur similitudo talis speciei in intellectu. ¶ **S**ecundo modo vnus potest docere aliū imprimendo in intellectu possibili lumen intellectus agentis non directe z immediate. sed indirecte. nam si ostensum est qz potest imprimere speciem offerendo exteriori sensui nouam speciem ostensuz est qz indirecte imprimat z lumen qz intellectus noster possibilis semper recipiendo speciem recipit lumen qz in intellectu agentis. sicut z iste aer sensibilis non recipit species colorum nisi recipiat lumen corporale. sicut dicit commentator super tertio de anima. immo maior est conuexio inter speciem intelligibilem z lumen intellectus agentis q̄ inter species coloris z lumen corporale. qz licet aer non possit recipere species colorum sine lumine qz color non potest mouere visum nisi s̄m actum lucidi siue s̄m aerem actu illuminatū. tamen lux potest mouere aere absqz specie coloris. indiget enim color luce ut aerem moueat sed nō lux colore. sed in intellectu possibili nō sic est. nam z species indiget lumine z lumen specie. licet non propter eandem causam. species enim intelligibilis non potest recipi in intellectu possibili sine lumine intellectus agentis immo: ut recipiatur species in intellectu possibili magis indiget lumine intellectus agentis q̄ indigeat species coloris lumine corporali ut recipiatur in aere: qz color est per se uisibilis. qz autem non possit mouere aerem uel elementum sine luce. hoc est qz imperfecte participat materiā inuisibilitatis. ideo speciem suam uisibilem non potest color imprimere uel generare in aere nisi aer sit actu lucidus z nisi sit actu dispositus per lucem. ideo color magis requirit lucem ut moueat aerem z visum ratione dispositionis materie q̄ ratione sui. sed fantasmata indigent lumine intellectus agentis ratione sui. qz cum sint hic z nunc z sint in uirtute organica materiali non participant aliud de actu intelligibilitatis. sed solum sunt intelligibilia in potentia. sed colores participant aliquid de actu uisibilitatis sed participant illud imperfecte. ideo nō possunt agere nisi in materiā ualde dispositā. ppter qd nō mouēt aerē nisi dispositū z actu lucidū. si ergo colores qui de se participant aliquid de actu uisibilitatis nō possunt mouere aerē absqz luce z spēs que sunt similitudines colorū nō possunt recipi in aere sine lumine corporali. multo magis fantasmata

uere intellectum alterius. potest autem ipsum mouere mediate z indirecte qz potest facere motū in sensu exteriori. in sensu autē exteriori moto mouet fantasia qua mota mediante lumine intellectus agentis fit motus z fit receptio in intellectu possibili. ut si quis nunq̄ uidisset corpus duodecim pentagonorum nec sciret quomodo tale corpus potest locari in sphaera uia geometra cum hoc mouit posset formare tale corpus sensibile z posset formare sphaerā z posset ostendere sensui exteriori alterius hominis quomodo tale corpus collocatur in sphaera. sensu autem exteriori hoc apprehendente fieret motus in fantasia. ita qz in ipsa fantasia formaretur fantasia z idoluz talis corporis. sic in sphaera collocabili. facto autē tali fantasia in fantasia mediante lumine intellectus agentis fieret similitudo z species talis corporis in intellectu possibili. z inciperet intellectus intelligere quomodo potest fieri tale corpus z quomodo potest collocari in sphaera qd prius non intelligebat. ergo modo potest vnus homo dicere z illuminare alium offerendo exteriori sensui aliquam nouam speciem z ex hoc modo fantasiam z ulterius ex motu fantasie faciendo qz recipiatur similitudo talis speciei in intellectu. ¶ **S**ecundo modo vnus potest docere aliū imprimendo in intellectu possibili lumen intellectus agentis non directe z immediate. sed indirecte. nam si ostensum est qz potest imprimere speciem offerendo exteriori sensui nouam speciem ostensuz est qz indirecte imprimat z lumen qz intellectus noster possibilis semper recipiendo speciem recipit lumen qz in intellectu agentis. sicut z iste aer sensibilis non recipit species colorum nisi recipiat lumen corporale. sicut dicit commentator super tertio de anima. immo maior est conuexio inter speciem intelligibilem z lumen intellectus agentis q̄ inter species coloris z lumen corporale. qz licet aer non possit recipere species colorum sine lumine qz color non potest mouere visum nisi s̄m actum lucidi siue s̄m aerem actu illuminatū. tamen lux potest mouere aere absqz specie coloris. indiget enim color luce ut aerem moueat sed nō lux colore. sed in intellectu possibili nō sic est. nam z species indiget lumine z lumen specie. licet non propter eandem causam. species enim intelligibilis non potest recipi in intellectu possibili sine lumine intellectus agentis immo: ut recipiatur species in intellectu possibili magis indiget lumine intellectus agentis q̄ indigeat species coloris lumine corporali ut recipiatur in aere: qz color est per se uisibilis. qz autem non possit mouere aerem uel elementum sine luce. hoc est qz imperfecte participat materiā inuisibilitatis. ideo speciem suam uisibilem non potest color imprimere uel generare in aere nisi aer sit actu lucidus z nisi sit actu dispositus per lucem. ideo color magis requirit lucem ut moueat aerem z visum ratione dispositionis materie q̄ ratione sui. sed fantasmata indigent lumine intellectus agentis ratione sui. qz cum sint hic z nunc z sint in uirtute organica materiali non participant aliud de actu intelligibilitatis. sed solum sunt intelligibilia in potentia. sed colores participant aliquid de actu uisibilitatis sed participant illud imperfecte. ideo nō possunt agere nisi in materiā ualde dispositā. ppter qd nō mouēt aerē nisi dispositū z actu lucidū. si ergo colores qui de se participant aliquid de actu uisibilitatis nō possunt mouere aerē absqz luce z spēs que sunt similitudines colorū nō possunt recipi in aere sine lumine corporali. multo magis fantasmata

que nihil participant de actu intelligibilitatis non poterunt mouere intellectum possibilem absque lumine intellectus agentis. species igitur intelligibiles que sunt similitudines que a fantasmatibus deriuantur non poterunt recipi in intellectu possibili absque lumine intellectus agentis. Sic etiam lumen intellectus agentis non potest recipi in intellectu possibili absque specie intelligibili. nam in anima que sunt magis coniuncta et proxima secundum naturam sunt magis distantia secundum cognitionem. ut anima que secundum naturam est sibi proxima ultimo se cognoscit. quia primo cognoscit objecta. deinde actus: postea potentias: et ultimo se. ita et lumen intellectus agentis sicut secundum naturam sit coniunctum intellectui possibili. quia ille que potest videlicet intellectus agentis et possibilis in eadem substantia anime. radicans tamen secundum receptionem: per quas receptionem intellectus possibilis cognoscit quodammodo remotus est ut tale lumen recipiat. in intellectu possibili quod species intelligibilis. nam cum iste sit modus cognitionis anime nostre quia non cognoscit nisi recipiendo: sicut anima nostra non cognoscit ea que sunt in se nisi cognoscendo alia. ita intellectus possibilis non recipit ea que sunt in anima nisi recipiendo species aliorum. Lumen ergo intellectus agentis quod est in ipsa anima non recipitur in intellectu possibili nisi mediante speciebus aliarum rerum. Species ergo intelligibiles ut recipiantur in intellectu possibili indigent lumine intellectus agentis ratione fantasmatum a quibus deriuantur que sunt intelligibilia et in potentia et que sine tali lumine non possunt mouere intellectum possibilem. lumen et intellectus agentis ut recipiatur in intellectu possibili indiget speciebus intelligibilibus: sed hoc propter aliam causam. propter. scilicet modum cognoscendi nostrum: ut quia alia prius est apta nata cognoscere alia quam se. et etiam oportet quod intellectus possibilis qui est potentia cognitiua anime prius sit aptus natus recipere species aliorum ab anima quam ea que sunt in anima. species itaque intelligibilis et lumen intellectus agentis prout comparantur ad receptionem intellectus possibilis sic se habent quod vnum sine alio recipi non possit. quare sic mutuo recipiuntur species intelligibilis et lumen intellectus agentis in intellectu possibili qui potest agere aliquid: quo actu recipitur species in intellectu possibili. dicitur agere aliquid: quo actu recipitur lumen intellectus agentis. utroque modo dicitur vnus homo alium illuminare et docere. uel quod aliquid agit et causat quod intellectus eius possibilis recipiat species intelligibilis. et etiam quod agit et causat quod recipiatur sibi lumen intellectus agentis. Tertio modo dicitur vnus homo alium docere formando ipsas propositiones. nam dato quod quis haberet omnes species intelligibiles apud se. non propter hoc sciret omnes propositiones que possent formari ex compositione talium specierum. nec etiam ex hoc sciret omnes debitas combinationes secundum quas possent combinari huiusmodi species. sicut quis sciret omnes litteras alphabeti nec sciret propter hoc eas debito modo combinare: nec propter hoc sciret omnia uocabula debita que possent formari ex combinatione talium litterarum. Imaginabimus enim quod species in intellectu possibili se habent sicut membra animalis diuisa ut imaginabatur Empedocles. hoc modo. ergo vnus docet alium sicut natura formabat animalia apud Empedocles. Natura enim siue amicitia apud ipsum formabat animalia coniungendo adinuite membra animalis. quando ergo bene coniungebat membra leonis cum proprio corpore saluabatur anima. qua

do deo male coniungebat: ut quia coniungebat caput leonis cum corpore bouis: tale animal sic formatum saluari non poterat. sic apud intellectum nostrum ut supra tetigimus species diuerse sunt. quando ergo bene coniungimus eas formamus propositiones ueras: et ex illis propositionibus ueris possumus inuestigare ueritates rerum. et sicut quislibet apud seipsum potest species quas habet apud intellectum suum ordinate componere et hoc modo seipsum docere in cognitione ueritatis: sic potest vnus homo alium docere formando propositiones et ordinate proponendo propositiones formatas. nam ea que sunt in uoce sunt signa eorum que sunt in anima. sicut ergo magister ordinate proponit discipulo uerba exteriora componendo ea et formando inde debitas propositiones: sic discipulus eo modo quo proponuntur uerba a magistro et formatur ei propositiones: sic in intellectu suo componit species intelligibiles et format inde debitas propositiones quasi informando illuminatur et docetur et ducitur in cognitione ueritatis: sicut amicitia apud Empedocles. aliquis do male formabat animal quia male coniungebat membra animalis: quia forte coniungebat caput cerui cum collo sumie: uel animal formabat forte male quia non solum non debite coniungebat membra. sed etiam quia ea non debito modo ordinabat: ut forte quia ponebat caput ubi debebat stare cauda et e conuerso. sic et in proposito magister male docet quia non debite format propositiones: ut si non debite coniungat uerba: uel si non ordinate proponat ea. sed si debito modo formet propositiones et coniungat debito modo uerba et ordinate proponat ea tunc bene docet. est ergo hic tertius modus docendi alium debito modo formare propositiones et debito ordine proponere propositiones formatas. Quarto modo vnus homo docet alium conforando et forficando suum lumen intellectualem. nam magistro credere non est scire immo est uenenum scientie. propter quod in secundo metaphisice ubi enumerantur impedimenta scientie inter alia impedimenta potissime ponitur hoc esse impedimentum credere testimonio famosorum. si enim quis credat se scire aliquid quia aliquis famosus dicit illud nescit et ignorat illud. scire enim est causam cognoscere. hoc ergo modo discipulus a magistro docetur de aliqua re: ut puta de eclipsi uel de aliquo alio si illam eandem causam quam magister nouit quare sit eclipsis nesciat et discipulus. Quis ergo sit duplex modus sciendi. vnus inueniendo causam: et alius inuentam causam addiscere. iste duplex modus est in acquirenda scientia. quia omnis scientia acquirendo uel inueniendo uel addiscendo. ergo si loquimur de scientia prout est in acquiri est duplex modus acquirendi ipsam. sed si loquimur de scientia in adquisito esse non est nisi vnus modus habendi eam. scilicet scire causam. et quoniam illius est causa et cum non contingit aliter se habere ex quo oritur dubitatio ex cuius solutione dependet tota ueritas questionis. nam si inuenire et addiscere est eodem modo habere scientiam: quia est cognoscere causam. nam nescit inueniens nisi cognoscat causam: nec scit addiscens nisi causam cognouerit. si ergo sic est dubitabit aliquis quare difficultus scit scientiam inuenire quam scientiam inuentam addiscere. Est ergo diligenter aduertendum quod licet per vnam eandem causam per quam nouit inueniens nouerit et addiscens. multo tamen difficultus est habere scientiam inueniendo quam addiscendo: quia inueniens habet intellectum sparsum et diuisum: addiscens intellectum habet determinatum et vnicum. et quia uirtus vn-

De cogni. angelorum

ta fortior est seipsa dispersa: ideo ceteris partibus factius est habere scientiam addiscendo quam inueniendo. ubi gratia. nam in naturalibus ex effectibus deuenimus in cognitionem cause: et ex admirari incipimus philosophari: ut puta si videmus effectum aliquem et ignoramus causam admiramur et cogitamus quomodo possumus causam inuenire ut quando videmus eclipsim lune et admiramur causam admiramur et cogitamus que possit esse causa quod luna eclipsetur. In hac autem cogitatione habemus sparsum et diuisum: et cogitamus hinc inde quod possumus eam inuenire. Quod autem in inuentione talis cause sit intellectus noster sparsus et diuisus: patet in hijs qui assignauerunt causam eclipsis lune. nam aliqui assignauerunt causam eclipsis lune eius conversionem: aliqui eius extinctionem. aliqui autem assignauerunt causam ueram. videlicet terre interpositionem. dixerunt enim quidam lunam eclipsari propter conuersionem ponentes medietatem lune esse naturaliter tenebrosam et aliam medietatem naturaliter lucidam. ideo ut dicebant quando luna se peruertit et ostendit nobis partem suam tenebrosam videtur nobis quod luna eclipsetur: propter que secundum istos nihil est aliud eclipsatio lune quam eius conuersio. alij autem assignauerunt causam eclipsis lune eius extinctionem. imaginabantur enim quod luna esset quidam lapis ardens uel quidam globus accensus. ideo crediderunt quod ibi in celestibus flaret aliquando fortis uentus qui extingueret lunam. uel forte imaginabantur quod aliqua pars celi esset nimis humida: et ideo luna quando transibat per partes illas humidam extinguebatur et eclipsabatur. uel tertio poterat hoc imaginari quod luna extingueretur non ex uento flante nec ex humido uinctuoso deficiente. uidetur enim humidum aqueum extingui humidum uinctuosum lumen fouere. si ergo sic loqueres de luna imaginabantur ipsam esse aliquod lumen igneum. hijs tribus modis poterant cogitare tale lumen extingui uel a uento flante uel ex humido aqueo corrumpente: uel ex humido uinctuoso deficiente. Aliqui autem causas eclipsis lune assignauerunt. causam uidelicet interpositionem terre. Ex hijs ergo apparet quomodo uidentur hunc effectum qui est eclipsis lune: et uolentes inuenire causam quando habuerunt intellectum ualde sparsum et diuisum: quod retulerunt hunc effectum in uariis causis: quod aliqui retulerunt prelatum effectum in lune conuersionem. aliqui in extinctionem a uento flante. aliqui in eius extinctionem ab humido aqueo corrupte et sic de reliquis causis. Rursus hinc omnes hee cause sunt fantastice preter interpositionem terre: attamen has causas fantasticas assignantes non statim inuenerunt eas. immo eorum intellectus in diuersa et uaria sequebatur antequam possent tales causas inuenire. habens ergo scientiam inueniendo nimis habet intellectum sparsum et diuisum. sed habens scientiam addiscendo: quod proponitur ei determinatus effectus et illi effectus assignatur determinata causa non spargitur intellectus eius: sed modo unico fertur in talem effectum utrum possit procedere ex tali causa. et quod ut dicimus uirtus unita fortior est seipsa dispersa ut potest haberi ex decima septima propositione de causis. etiam in intellectus grossus quod unitus facilius possit habere scientiam addiscendo quam intellectus subtilis. quod sparsus possit habere scientiam inueniendo. hoc ergo quarto modo unus homo docet et illuminat alium determinando et uniendo intellectum eius proponendo ei determinatum effectum et determinatam causam ne intellectus eius diuidatur et spargatur ad considerandum

uarias causas: et quod determinare et unire aliquid hoc est ipsum confortare et fortificare: sic docens alium et illuminans ipsum dicitur illuminare intellectum eius et lumen eius intellectualem confortando et fortificando. immo si bene consideramus iste est potissimum modus docendi confortare intellectum et intellectualem lumen uniendo et determinando ipsum proponendo ei determinatum effectum et determinatam causam ne debilitetur: et ne sparsum feratur in considerationem uariarum causarum uel uariorum effectuum. Nam si cut unum effectum aliquando referimus in uariis causis: sic et unam causam referre possumus in uarios effectus. unus ergo potissimus modus docendi et illuminandi alium est sic unire et determinare intellectum et intellectualem lumen alicuius et uniendo et determinando confortare et fortificare ipsum. nam et tertius modus docendi et illuminandi qui erat debitas propositiones formare et formatas ordinare et proponere ad hunc quartum modum reducit. Nam intellectus hominis si habeat species intelligibiles apud se et nolit eas debito modo componere et inde propositiones formare et propositiones formatas ordinare statuere sollicitabitur et sparsim feretur aliquid cum quo componat et qualiter propositiones formet et qualiter propositiones formatas ordinet. Sed si alie debite propositiones formantur et formate ordinate et ordinantur: non spargitur intellectus eius sed unitiue feretur in propositiones propositas utrum sint bene formate et ordinate: propter quod facilius iudicabit de eis. sic etiam qui bene uellet subtiliter inuestigare primum etiam et tertium modum docendi ad hunc quartum modum reduceret. hic ergo est potissimus docendi modus unire et determinare lumen intellectualem ne sparsim feratur: et ex hoc confortare et fortificare ipsum. ¶ Dabitur quot modis unus homo potest alium docere et illuminare: ex hijs poterimus ascendere ad inuestigandum aliquid de illuminatione angelorum. Nam ex hijs que sunt in intellectu nostro apti nati sumus ad inuestiganda ea que sunt in substantijs separatis. unde et Augustinus. 9. de trinitate. cap. 3. ait. quod anima cognoscit corpore per corporis sensum: incorporea per seipsam. et comitator in 3. de anima dicit quod si ignorata esset natura intellectus possibilis ignoratus esset numerus substantiarum separatarum quod non est intelligendum de numero qui est species quantitatis qui causatur ex diuisione continui: quod talis numerus non est in substantijs separatis. sed intelligendum est de numero essentiali qui est multitudo ex unitatibus que conuertuntur cum ente. si ergo ipse numerus essentialis in angelis potest inuestigare a nobis ex natura intellectus possibilis: consequens est quod et ipse operationes angelorum secundum modum nobis possibilem apti nati sumus inuestigare per ea que uidemus in intellectu nostro. cum ergo unus homo ut ostensum est possit alius quadrupliciter docere et illuminare. uidentur est quis illorum duorum modorum possit ad angelos adaptari. constat autem quod primus modus qui est per impressiones speciei ut potest angelis competere cum intelligant per species innatas et nullam possint de nouo species recipere. Secundus etiam modus qui est per impressionem luminis ex eo quod simul cum ipse sit oportet impium lumen: nec potest angelis competere: quod sicut non recipiunt species ab extra: ita nec lumen eis imprimatur per impressionem speciei. Tertius etiam modus qui est formando propositiones et propositiones formatas ordinando: non potest etiam angelis competere: quod non

intelligūt componendo et diuidendo: statim enim cum angelus conuertit se sub specie intelligibili intelligit naturam representatam per huiusmodi speciem et intelligit ea quibus est coniuncta illa natura. Restat ergo videre de quarto modo utrum possit vnus angelus alium docere et illuminare determinando et vniedo intellectum eius: et ex tali vnione et determinatione conformando et fortificando intellectum eius siue lumen intellectuale ipsius. propter quod sciendum est solus deus habet per omnem modum perfectam cognitionem de rebus. nos autem quia perfectam cognitionem non habemus de rebus non statim in causa cognoscimus effectum nec econuerso. ideo ne sparsim feramur fortificatur intellectus noster si determinate proponatur ei effectus et causa: ita et angelus deficit ab omnimoda perfecta cognitione ita quod non statim in causa et potissime in causa prima cognoscit omnem effectum. et quando determinate proponitur ei aliquis effectus: tunc illum eundem effectum quod non poterat videre in huiusmodi causa incipit ipsius videre in ea quia determinatus est intellectus eius quia est vnitus: et ex hoc est confortatus et fortificatus. et ut magis descendamus ad propositum dicamus quod illuminatio angelorum est de eis que relucet in deo potest ibi comprehendere superior angelus quia perspicacior. non autem inferior: quia minus perspicax est. Dicemus ergo quod quilibet angelus videat totum deum. nullus tamen videt ipsum totaliter ita quod nullus comprehendit ipsum. sed sicut videt eum magis uel minus de lumine glorie plura uel pauciora possunt ibi cognoscere. omnia enim ibi relucet sed non omnia ibi relucet quilibet comprehendit. angeli ergo superiores quia plus habent de lumine glorie aliqua vident ibi relucere et aliqua futura ibi cognoscunt que non possunt ibi cognoscere inferiores. propter quod angeli superiores in ipso deo videntes illa futura dicuntur a deo immediate illuminari: et quia de illis futuris angeli superiores docent inferiores ideo dicuntur eos illuminare. hec ergo illuminatio hoc modo contingit. nam angelus superior videns aliqua futura in deo que non potest ibi videre angelus inferior illa futura determinate proponit ipsi angelo inferiori. angelus autem inferior ferens intellectum suum determinate in illa futura ex hoc confortatur et vnitur suus intellectus et suum intellectuale quod lumen confortatur incipit in ipso deo videre illa futura que prius ibi videre non poterat. huiusmodi ergo illuminatio ut quod vnus angelus illuminet alium nihil est nisi quia determinat intellectum illius angeli proponendo sibi determinatos effectus qui relucet in ipso deo: tunc ille angelus quia determinate fertur in certum aliquid: ex hoc congregatur magis et vnitur lumen suum ut possit illos effectus in deo videre. uere ergo vnus angelus illuminat alium quia facit ipsum aliquos effectus videre et cognoscere quos prius videre non poterat. possumus autem ponere sensibile exemplum. nam in hoc principio vniuersali quod est de quolibet affirmatio relucet omnes conclusiones. quia nulla est conclusio que non inuenitur huic principio. et hoc principium quilibet homo et quilibet uetula potest scire totum et scire totum. nullus tamen homo potest ipsum scire totaliter: quia nullus potest scire omnes conclusiones que relucet in hoc principio uel que possunt concludi per hoc principium. attamen sicut vnus homo est magis uel minus perspicax sicut intellectum plura uel pauciora videt in illo principio. quis ergo homo subtilis videt aliquam conclusionem in predicto principio quam non

potest ibi videre vnus ebes. si ergo perspicax uellet docere ebetem non plus faceret nisi quod simul cum illo principio proponeret ei determinate conclusionem illam tunc ille ebes qui prius considerans de tali principio et habens intellectum suum sparsum ad ea que possent ex illo principio elici: ideo non poterat illam conclusionem videre in illo principio quia uerissime ibi relucet et uerissime posset concludi talis conclusio ex tali principio. sed quando iam determinate proponitur homini ebeto et grosso: huiusmodi conclusio tunc intellectus eius: quia vnite et determinate fertur in conclusionem illam: et tunc lumen suum intellectuale iam determinatum vnictum ad cognoscendum vnus aliquid fortificatur ex hoc et incipit illam conclusionem videre in illo principio quam prius non videbat: quod quilibet experitur in seipso: quod si cognoscit effectum et uult cognoscere causam quod spargitur intellectus eius cogitando nunc de hoc nunc de illo ut possit causam inuenire. sed si proponat ei determinata causa respectu istius effectus: tunc quia intellectus eius non fertur in aliquid vnus determinate ut in illam causam vnus positam facile est sibi videre si ille effectus continetur in illa causa uel non. eodem etiam modo si quis sciret causam et uellet inuestigare effectus. uel si sciret principium aliquod et uellet inuestigare conclusiones que sequuntur ex illo principio spargeretur intellectus eius cogitando nunc de hoc nunc de illo ut videret quod posset ex illo principio elicere qui intellectus sparsus et debilitatus forte nihil sciret ex tali principio elicere et concludere. sed si proponeret ei determinata conclusio leue esset cognoscere utrum illa conclusio contineretur in illo principio. hoc ergo modo vnus homo docet alium proponendo sibi determinatam conclusionem et determinatum principium: in quo principio incipit ille qui docetur videre conclusionem illam quam videbat suus doctor. addiscere ergo ut diximus non est credere doctori: sed est videre conclusionem in illo eodem principio et effectum in illa eadem causa in qua videt suus doctor. sic et in proposito angeli superiores illuminat inferiores: quia proponendo eis determinatos effectus in illo eodem principio ut in ipso deo ubi uerissime relucet effectus illi faciunt illos ibi videre huiusmodi effectus quos prius videre non poterant. crederent enim quidam quod hoc modo superiores illuminarent inferiores quod denunciant eis aliqua que ipsi ignorarent non quod illa denunciata ipsi inferiores viderent in deo: sed superiores sicut ipsos illa vident in deo. inferiores vero illa accipiunt a superioribus. et ideo sicut istos superiores angeli illuminantur a deo. inferiores vero a superioribus. sed hoc stare non potest. nam oportet quod et ipsi inferiores cum illuminantur a superioribus vident in ipso deo illa eadem que vident superiores. nam ut diximus addiscere non est credere doctori sed est videre in causa: et in illa eadem causa in qua videt doctor. Si ergo angeli superiores inferiores illuminarent de aliquibus effectibus et illos effectus non viderent inferiores in deo: tunc superiores non docerent inferiores: nisi quia inferiores eis crederent: non quod viderent in ipso deo et in ipsa causa illos eosdem effectus quos superiores vident. Rursum hoc etiam stare non potest: quia illuminatio in angelis est de aliquibus futuris contingentibus pertinentibus ad ordinem gratie. talia autem futura cum sint contingentia in nulla causa sunt determinata nisi in solo deo: sicut quos non vident talia futura angeli inferiores in ipso deo nesciunt ea: sed poterunt credere uel opinari ea futura esse

De cogni. angel.

Illuminatio ergo patrie fm hoc non esset apta & clara nec fm scientiam: sed solum fm credulitatem: quod cum sit inconueniens ponere oportet nos docere quod in ipso deo inferiores angeli videant illa eadem de quibus illuminantur a superioribus: quod omnino consonat uerbis Dionysij. 7. cap. cel. hierar. ubi uult quod purgatio & perfectio & illuminatio in angelis est diuine scientie assumptio. illa ergo eadem que sunt determinata in diuina scientia & in ipso deo incipiunt videre inferiores illuminati a superioribus. illuminatio ergo est acceptio diuine scientie: quod est acceptio scientie in ipso deo. hoc etiam concordat communi modo loquendi: quod illuminatio ut communiter ponitur est quidam motus & quedam reductio in deum. superiores ergo illuminant inferiores quod reducant ipsos in deum faciendo sibi eos aliquos effectus cognoscere quos prius non cognoscebant. sicut ergo uere unus homo docet alium proponendo ei aliquos effectus & faciendo ipsum cognoscere illos effectus in illa eadem causa in qua ipse cognoscit. sic uere angelus superior docet & illuminat inferiorem faciendo ipsum cognoscere aliquos effectus in ipso deo in quo ipse cognoscit. ex quo patet quod illuminare est idem quod confortare lumen: & confortare lumen est idem quod habere lumen uisire & determinare quod quomodo unus angelus uisitat & determinat lumen alterius est per habita manifestum. multo enim requiritur efficacius lumen quod possit videre aliquos effectus in causa absque eo quod determinate proponatur ei illi effectus. & sufficit multo debilius lumen ad videndum aliquos effectus in causa si determinate proponantur effectus illi. unde possemus dicere quod homines subtiles immediate illuminantur ab ipsis causis: quod in ipsis causis per se ipsos uident effectus. grossi autem illuminantur per subtiles: quod grossi per se ipsos non possunt effectus videre in suis causis: sed reducantur homines grossi in causas per subtiles proponendo determinatos effectus & determinatas causas incipiunt illos effectus per habita propositionem factam a subtilibus videre in illis causis quos non uidebant. sic etiam in proposito angeli superiores propter nimiam perpicaciam lumen glorie dicuntur illuminari immediate ab ipso deo: quod ipsi per lumen quod habent uident multos effectus futuros in ipso deo quos angeli inferiores. & per lumen quod habent debilius videre non possunt. angeli ergo inferiores illuminantur per superiores & reducantur in deum per eos: quod superiores angeli proponendo eis effectus illos quos ipsi uident in deo talibus effectibus sic propositis fortificatur eorum lumen eo quod non fertur in uaria: sed fertur solum in illos effectus ut ex hoc incipiant uideri in deo tales effectus: per auxilium superiorum angelorum quos sibi prius uideri non poterant. Si ergo auxilio superiorum angelorum ad ipsi discuntur diuinam scientiam & incipiunt aliqua scire & uideri in deo que prius non uidebant: merito debent dici illuminati a superioribus angelis. posset autem deus si uellet quemlibet angelum immediate illuminare. & posset si uellet non uti auxilio superiorum angelorum ad illuminandum inferiores angelos. sed ipse uult ordinatissime agere & ideo uult inferiores siue inferiores angelos reducere in seipsum per superiores. nam superiores angeli sunt medij inter inferiores & deum. & lex diuinitatis est fm deo inferi ora in supra per media reducere. quod ergo deus sic agit & hanc legem seruat non est ex sui indigentia: quia posset preter hanc legem facere. sed hoc est ex benignitate sua qui uult dignitatem suam communicare cre-

aturis ut non sint ociose sed ut habeant actionem aliquam in sua inferiora. angeli ergo superiores aliquam actionem habent erga inferiores quod eos illuminant & reducant eos in deum: quod faciendo sunt coadiutores dei quod non puenit ex indigentia dei sed ex benignitate eius.

Ad primū dicendum quod angeli superiores possunt illuminare inferiores de istis inferioribus ut de pertinentibus ad ecclesiam militantem. circa enim ipsos homines existentes in ecclesia militantem multa sunt contingentia que sunt ignota ipsis angelis que ipsi angeli superiores fm diuinum beneplacitum uident in deo & de hoc illuminant ipsos inferiores docendo eos. angeli ergo superiores possunt illuminare inferiores de istis inferioribus siue de pertinentibus ad hanc ecclesiam militantem & illuminando eos de istis inferioribus illuminant eos etiam de superioribus. quod hoc patet eis diuina subordinatio & patet eis multiformis sapientia dei que sic ordinatissime omnia operatur. Ad formam autem arguendi dicitur quod angeli uident plene omnia ista inferiora. dicitur debet quod uerum est que sunt presentia sed non plene uident omnia que sunt futura. immo de eis illuminantur superiores immediate ab ipso deo. inferiores autem a superioribus. Quod autem arguitur quod non possunt inferiores angeli illuminari a superioribus de rebus superius: quod ille sunt lux. dicitur debet quod diuina sapientia quedam lux est. attamen habet lucem nullus angelorum comprehendit: sed in habet luce superiores plura uident quod inferiores de quibus possunt inferiores illuminare.

Ad secundum dicendum quod operatio sit per modum substantie: quod quilibet res agit ut est in actu & ut habet esse. tamen a pluribus dependet ipsa operatio quod ipsa substantia. unde non ualeat si potest faber esse sine martello quod possit operari sine ipso. nec ualeat si discipulus potest esse sine magistro quod possit sillogizare & agere opera artis sine eo. igitur ergo quilibet homo intelligat fm modum intelligentie sue: uel fm modum sui intellectus: operatio tamen eius intelligibilis potest dependere & dependet a pluribus quod intellectus eius. sic & in proposito indigent inferiores superioriibus ad hoc quod possunt aliqua intelligere. non tamen indigent eis ad hoc quod possint esse. uel possumus dicere quod cum dicitur in libro de causis quod intelligentia intelligit fm modum substantie sue. intelligendum est de sua cognitione naturali. sed illuminatio de qua hic loquimur attendenda est fm cognitionem supernaturalem quam habent angeli in deo in quem reducantur inferiores per superiores.

Ad tertium dicendum quod superiores non illuminant inferiores quod causent lumen in ipsis: sed quod confortant & fortificant eorum lumen: non quod lumen eorum debilitetur & cadat sub tempore sed sit talis fortificatio ex eo quod superiores quodammodo uisunt & determinant lumen inferiorum proponendo eis determinatos effectus ut est per habita manifestum.

Ad quartum dicendum quod quilibet angelus de se est quoddam lumen. tamen inter lumen & lumen est differentia. quod stella a stella differt claritate. prout ergo unus angelus habet perpicacius lumen quod alius potest alium illuminare modo quo diximus.

Ad quintum dicendum quod maius lumen obscurat minus in corporalibus. nam ita disgregat uisum maius lumen quod non sinit uideri minus. unde ex hoc minus lumen uidetur non apparere. sed in intelligibilibus non est sic immo maius lumen facit ad intellectum minus lumen. igitur enim cum uidimus ualde sensibile non possumus uideri minus sensibile. tamen cum intelle-

primus maxime intelligibilia non minus immo magis intelligimus infima ut in. 3. de anima assignatur differētia inter intellectum et sensum. talia ergo intelligibilia pro ut habent rationē maioris et minoris luminis non se impediunt nec se offuscant sed magis se iuuant et fortificant. ¶ Ad sextū dicendum quod diuina essentia semper est presens omnibus angelis: tñ ut sepius dictum est nullus eam comprehendit: ideo minus indiget confortatione alterius ad hoc quod confortatus possit sibi aliquid qua videre que non confortatus videre non posset. ¶ Ad septimum dicendum quod vnus angelus non illuminat ab alio ex eo quod recipiat nouum lumē. nec directe ex eo quod lumen eius augmentet: sed determinatur et vnitur et ex hoc fortificat ut possit per suum lumen sic fortificatum aliqua cognoscere que non posset cognoscere per non fortificatum. Ad formam ergo arguendi dicto debet quod vnus angelus non illuminat ab alio quod recipiat lumē quod non habet quod non recipit nouum lumen nec quod recipiat lumen quod habet quod non fit talis illuminatio per luminis retentionem: sed per luminis confortationem. ¶ Ad octauum dicendum quod vnus angelus illuminat alium angelum per lumen proprium: non quod ei det partem sui luminis ita quod debeat sur lumen suum. nec etiam dat ei totum lumen ita quod perdat lumen suum: sed per lumen proprium quod habet angelus superior quod est lumē peripicacius videt aliqua in deo quod non potest videre inferior que visa proponitur inferiori quibus propositis determinat et fortificat lumē inferioris ut possit illa videre: et ex hoc dicitur ipsum illuminare. ¶ Ad nonum dicendum quod lumen intellectuale ipsius angeli est aliqua perfectio substantie eius. perfectio autem substantie siue ipsum accedens non se extendit extra subiectum quantum ad eē sed bene se extendit extra subiectū quantum ad agere: ut calor in igne non se extendit extra ignem quantum ad esse: sed bene se extendit quantum ad agere quod agit in stuppam: vel agit in alia ab igne. sic et in proprio lumen quod est in vno angelo non se extendit quantum ad esse extra subiectum illius angeli. sed bene se extendit quantum ad agere non directe sed indirecte. non debemus enim imaginari quod sic vnus angelus illuminat alium sicut sol illuminat aerem quod causat in eo lumē. sed hoc est indirecte: ut quod angelus superior per suum lumē videt aliqua et proponit aliqua angelo inferiori per que excitat angelus inferior ut vnitive et determinate feratur in illa. et ex hoc ut diximus confortatur suū lumē et cognoscit ea que non posset cognoscere non confortatus: et ideo dicit vnus alium illuminare. ¶ Ad decimum dicendum quod istud illuminare non est proprie et directe augmētare lumen sed magis est augmētare operationem luminis. nam vnire lumen est fortificare ipsum quod possit fortius agere: de quo videmus exemplum in corporalibus. fabri enim cum uolunt fortiter calefacere ferrum spargunt aquam super carbones. propter aquam autem superius superfusam calor ignis non exhalat exterius sed totus reflectitur ad inferiora. faber ergo precipiens aquam non proprie augmentat calorem ignis: sed vnitur quod facit ipsum calorem non exalare ad exteriora sed vnitive se habere ad calefactionem ferri: ita quod illic calor vnitus augmentatus est circa operationem quam habet erga ferrum: quod fortius calefacit ferrum. sic et in proposito quando angelus superior proponit aliqua determinata ipsi inferiori vnū lumen eius ut determinate feratur in illa et ex hoc lumen illud habet fortiozem actionem ad cognoscendum que sunt sibi proposita. sicut ergo faber per aquam non generat

calorem: sed calorem vnit et augmentat actionem eius sic vnus angelus illuminando alium non generat in eo lumen sed vnit lumen et vnendo lumen augmētat actionem eius. Ad formam autem arguendi patet solutio quod vnus angelus non proprie augmentat lumen alterius quod non fortificat lumen alterius ipsum augmētando sed vnendo. ¶ Ad vndecimum dicendum quod ut patet vnus illuminat alium confortando lumē. sed lumen confortatum habet perfectionem operationum non solum ut clarius intelligat: sed etiam ut plura intelligat: ut vnus homo subtilis qui habet peripicaciam intellectus non solum clarius intelligit conclusiones elicatas ex aliquo principio quam alius homo grossus. sed etiam scit plures conclusiones elicere ex illo principio quam grossus. et idem homo grossus si vnatur lumen suum: quod lumen sic vnitum habet perfectiozem operationem poterit plura intelligere per tale lumen fortificatum quam per non fortificatum. ¶ Ad ultimum dicendum quod corpora non possunt seipsa mouere ad aliqua. vnde si mouentur vel hoc est violenter et per impulsioem. vel hoc est naturaliter per aliquam forme impulsioem. sed intelligentia que est nature intellectualis est supra se conuersua: propter quod mouet seipsam ad aliquid agendum. vnde non oportet quod ei aliquid imprimatur: sed sufficit quod ei aliqua proponatur. Et hec de cognitione angelorum ad presens dicta sufficiant.

¶ Expliciantur questiones disputate de esse et essentia de mensura angelorum: et de cognitione angelorum: edite a Fratre Egidio de Roma ordinis fratrum heremitarum sancti Augustini. Venetijs impresse per Simonem de Luere nomine oratorum Andree Torresani de Asta. 23. Maij. 1503. feliciter.

Tituli.

Tituli quoniam dñi Egidij Romani De eē z eētla.

- Utrum sit dare plura pñcipia simplr pñma. Q. I.
 Utrum ab vno pñcipio simplici possint pcedē plura immediate. II.
 Utrum a pñmo pñcipio qđ deus est possit aliđd pñduci ex nihilo. III.
 Utrū alia agētia coopent aliđd in aliq̄ pductione rerū vel totū immediate faciat deus, IIII.
 Utrū creatura aliq̄ possit esse causa alliculus effectus ut sit ens z ut habeat esse. V.
 Utrū deus possit coicare creature q̄ creet. VI.
 Utrū creatio sbe create sit idem q̄ esse eius. VII.
 Utrū eē forme accñtalis sit idē cū ipsa forma. VIII.
 Utrū essentia creature sit suum esse vel realiter differat ab esse eius. IX.
 Utrum vnus rei vnūcum sit esse. X.
 Utrum possit creari esse sine essentia. XI.
 Utrū creatura possit annihilari si non differret in ea esse ab essentia. XII.
 Utrū possem? saluare q̄ creatura pcederet a deo ex mera libertate arbitrij: uel cogeremur ponere q̄ pcederet ex quadam necessitate nature si non differret in ea realiter esse ab essentia. XIII.

Tituli quoniam de mēsurā angeloz.

- Utrū eū sive etñitas pñcipata sit mēsurā āgeloz. I.
 Utrum sit vnum eū oīum eūternorum. II.
 Utrū eū sit idē q̄ eē eūstnoz z qđ addat sup ip̄z. III.
 Utrū eū in eūternis faciat per se predicamētū sicut qñ. z utrum vnum reducat ad aliud. IIII.
 Utrū eū sit idē q̄ suū nūc z in quo pñdicamēto sit. V.
 Utrū nūc eū z temporis differant realiter. VI.
 Utrum in euo sit successio. VII.
 Utrū āgelus q̄tū ad suas opatōes mēsuret tpe. VIII.
 Utrū tēpus qđ mēsurat opatōnes angeli sit compositum ex instantibus. IX.
 Utrū tps qđ mēsurat opatōnes angeloz sit in predicamēto qualitatō: uel in quo pñdicamēto sit. X.

Tituli questionū de cognitiōne angeloz.

- Utrū angelus intelligat se per eētiam suam. I.
 Utrū angelus itelligat alia a se per eētiam suam. II.
 Utrum angelus possit intelligere scīpsū z alia a se per essentiam aliorum. III.
 Utrū species uel habitus pñaturalis sit illud per qđ angelus intelligit alia a se. IIII.
 Utrū species intelligibilis existēs in mēte angeli possit mouere intellectū eius ad intelligendum. V.
 Utrū intellectus angelicus intelligat per species inatas uel a rebus acceptas. VI.
 Utrū angelus possit intelligere plura simul. VII.
 Utrū angeli superiores itelligāt per vniuersaliores species q̄ inferiores. VIII.
 Utrū intellectus angelicus itelligat singularia. IX.
 Utrum angeli cognoscant futura. X.
 Utrum angeli cognoscant occulta cordium. XI.
 Utrū angeli loquantur z qualiter. XII.
 Utrum signa per que loquantur angeli sint naturalia uel uoluntaria. XIII.
 Utrū angeli superiores illuminēt inferiores. XIII.

Registrum.

A B C D E F G H I K
 L M N O P Omnes quaterni.

Quinterni. 12.